

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Міжнародні економічні відносини

Галузь знань

29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність

292 «Міжнародні економічні відносини»

Форма навчання: очна (денна)

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Перспективи розвитку українського аграрного сектору

в умовах глобальної продовольчої безпеки»

здобувача Івашко Софії Юріївни

Науковий керівник: к.е.н., доцент Бурмака М.О.

*(науковий ступінь, учене
звання, ПІБ)*

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією з атестації
здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: к.е.н., доцент Бурмака М.О.

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет міжнародної економіки і менеджменту

Кафедра міжнародного менеджменту

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Міжнародні економічні відносини

Галузь знань

29 «Міжнародні відносини»

Спеціальність

292 «Міжнародні економічні відносини»

ПОГОДЖЕНО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Керівник проектної групи (гарант)
освітньо-професійної програми

Завідувач кафедри

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

20__ р.

20__ р.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ

здобувачу вищої освіти Івашко Софія Юріївна

очної (денної) форми навчання

на підготовку кваліфікаційної бакалаврської роботи

на тему «Перспективи розвитку українського аграрного сектору

в умовах глобальної продовольчої безпеки»

Тему затверджено наказом ректора Університету від "_____" _____ 20__ р. №____

Кваліфікаційна бакалаврська робота виконується на матеріалах

План кваліфікаційної бакалаврської роботи

Розділ 1	СУЧАСНА ПАРАДИГМА ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ (назва розділу)
Розділ 2	АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ (назва розділу)
Розділ 3	НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ (назва розділу)

Об'єкт дослідження:	Глобальна продовольча безпека в умовах міжнародної нестабільності і конфліктів
Предмет дослідження:	Перспективи розвитку аграрного сектору України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.
Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи:	Визначити перспективи розвитку українського аграрного сектору в контексті глобальної продовольчої безпеки.

Конкретні завдання, які здобувач повинен виконати для досягнення поставленої мети:

У розділі 1	Проаналізувати цілі та завдання, пов'язані з глобальною продовольчою безпекою, визначені в рамках Цілей сталого розвитку ООН.
	Вивчити різні сценарії та стратегії досягнення глобальної продовольчої безпеки, включаючи політичні, економічні та соціальні аспекти.
	Розглянути вплив міжнародних конфліктів, воєн та політичної нестабільності на продовольчу безпеку у світі.
У розділі 2	Дослідити структуру та основні характеристики глобального продовольчого ринку, включаючи обсяги виробництва, споживання та торгівлі.
	Проаналізувати особливості європейського продовольчого ринку у контексті забезпечення продовольчої безпеки в Європейському союзі.
	Визначити потенціал українського аграрного сектору у вирішенні глобальних проблем продовольчої безпеки.
У розділі 3	Вивчити основні проблеми, з якими стикається український аграрний сектор та запропонувати шляхи вирішення цих проблем.

Дослідити потенціал впровадження інноваційних технологій українського аграрного сектору.

Розробити рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на світовому ринку.

**Завдання підготував
науковий керівник**

(підпис)

М.О.Бурмака
(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р.

**Завдання одержав
здобувач**

(підпис)

С.Ю.Івашко
(ініціали, прізвище)

«_____» _____ 20__ р

Реферат

Кваліфікаційна магістерська робота містить 71 сторінок, 5 таблиць, 25 рисунків, список використаних джерел з 35 найменувань, додатки.

«Перспективи розвитку українського аграрного сектору в умовах глобальної продовольчої безпеки»

Об'єктом дослідження є глобальна продовольча безпека в умовах міжнародної нестабільності і конфліктів

Предметом дослідження є перспективи розвитку аграрного сектору України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.

Мета кваліфікаційної бакалаврської роботи – визначити перспективи розвитку українського аграрного сектору в контексті глобальної продовольчої безпеки.

Відповідно до поставленої мети були визначені такі завдання:

- Проаналізувати цілі та завдання, пов'язані з глобальною продовольчою безпекою, визначені в рамках Цілей сталого розвитку ООН.
- Вивчити різні сценарії та стратегії досягнення глобальної продовольчої безпеки, включаючи політичні, економічні та соціальні аспекти.
- Розглянути вплив міжнародних конфліктів, воєн та політичної нестабільності на продовольчу безпеку у світі.
- Дослідити структуру та основні характеристики глобального продовольчого ринку, включаючи обсяги виробництва, споживання та торгівлі.
- Проаналізувати особливості європейського продовольчого ринку у контексті забезпечення продовольчої безпеки в Європейському союзі.
- Визначити потенціал українського аграрного сектору у вирішенні глобальних проблем продовольчої безпеки.
- Вивчити основні проблеми, з якими стикається український аграрний сектор та запропонувати шляхи вирішення цих проблем.

- Дослідити потенціал впровадження інноваційних технологій українського аграрного сектору.
- Розробити рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на світовому ринку.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані результати мають значення для різних зацікавлених сторін і суспільства в цілому. Перш за все, дослідження надає важливі відомості та аналіз сучасного стану аграрного сектору України, враховуючи міжнародний контекст глобальної продовольчої безпеки.

Здобуті дані можуть бути корисні для урядових структур та політичних рішень, спрямованих на розвиток аграрного сектору. Вони надають засади для розробки ефективних стратегій, спрямованих на забезпечення стабільного зростання виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її якості.

Для аграрних підприємств результати дослідження можуть служити важливим джерелом інформації для прийняття стратегічних рішень щодо виробництва, маркетингу та інвестиційної діяльності. Вони допомагають підприємствам адаптуватися до змін на міжнародних ринках та використовувати нові можливості для розвитку.

Для інвесторів та фінансових установ результати дослідження можуть служити базою для оцінки потенціалу аграрного сектору України та розробки інвестиційних стратегій. Це допомагає залучати інвестиції у сільське господарство та підтримувати його розвиток.

Для академічного співтовариства результати дослідження можуть бути важливим джерелом нових знань та досліджень у галузі аграрної економіки та глобальної продовольчої безпеки.

У цілому, отримані результати мають велике практичне значення для розвитку аграрного сектору України, сприяючи його конкурентоспроможності на

міжнародній арені та забезпеченню стабільності продовольчої безпеки в країні та світі.

Рік виконання кваліфікаційної бакалаврської роботи: 2024

Рік захисту роботи: 2024

Ключові слова: продовольча безпека, Глобальні цілі сталого розвитку ООН, Глобальний індекс продовольчої безпеки, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, конкурентоспроможність, експорт, імпорт, інвестиції, Сталий розвиток аграрного сектору, сільськогосподарські інвестиції.

ВІДГУК

про кваліфікаційну бакалаврську роботу
здобувачки факультету міжнародної економіки і менеджменту
освітньо-професійної програми «Міжнародні економічні відносини»
Івашко С.Ю.

на тему: «Перспективи розвитку українського аграрного сектору
в умовах глобальної продовольчої безпеки»

1. Обґрунтування актуальності обраної теми, витриманість логічного ланцюга тема-об'єкт-предмет-мета-завдання-висновки, відповідність побудови роботи її назві, взаємозв'язок назв розділів та підрозділів (0-10 балів):

Актуальність теми обумовлюється зростаючою гостротою проблеми глобальної продовольчої безпеки в умовах нестачі необхідних природних ресурсів, збільшенням чисельності населення планети, погіршенням клімату та екології для виробництва сільгосппродукції, втягуванням країн-основних виробників агропродукції у військові конфлікти. Загрози глобальній продовольчій безпеці підкреслюють необхідність пошуку адекватних сценаріїв як підвищення продуктивності глобального аграрного ринку, так і раціонального використання і розподілу продуктів харчування в світі. Дослідження теоретико-практичних засад розвитку об'єкту дослідження з визначенням перспектив розвитку українського аграрного сектору безумовно надає цій роботі своєчасності. Тема роботи логічно обумовили об'єкт і предмет дослідження, визначили мету роботи і сформулювали завдання задля її досягнення, що дало змогу сформулювати об'єктивні висновки. Структура роботи відповідає назві і відображає логічний взаємозв'язок назв розділів і підрозділів. (10 балів).

2. Рівень аналізу та повноти розгляду теоретичних концепцій, понятійного апарату досліджуваної предметної галузі; якість аналізу бібліографічних джерел; достатність глибини теоретичних досліджень за темою; цінність теоретичних висновків (0-10 балів):

Автором повно і методологічно грамотно розглянуто теоретичні засади забезпечення глобальної продовольчої безпеки в контексті Цілей сталого розвитку ООН, розглянуто ймовірні сценарії та стратегії її досягнення. На цій основі проаналізовано особливості європейського продовольчого ринку та потенціал українського аграрного сектору у забезпеченні глобальної і європейської продовольчої безпеки. Дослідження проведено з достатньою проробкою використаних бібліографічних джерел і аналітичних даних. Теоретичні висновки полягають у тому, що підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на глобальному продовольчому ринку може бути досягнуто через розробку та впровадження новітніх механізмів стимулювання виробництва, підтримку інновацій та розвиток інфраструктури. Одночасно з цим, розвиток українського аграрного сектору потребує комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін, включаючи урядові органи, науково-дослідні установи, бізнес та суспільство. Тільки таким чином Україна зможе відігравати важливу роль у забезпеченні стабільності глобального продовольчого ринку і сприяти досягненню Цілей сталого розвитку ООН. (10 балів).

3. Якість та глибина проведених аналітичних досліджень, застосування аналітичних розрахунків, якісного та кількісного аналізу, відповідність методів і засобів досліджень меті й завданням дослідження, коректність інтерпретації результатів дослідження (0-15 балів):

У роботі проведено аналіз сучасного стану та перспектив розвитку глобального аграрного ринку у розрізі основних видів агропродукції, країн-основних агровиробників, а також виокремлено сучасні тенденції, які впливають на його функціонування. Головна увага в дослідженні приділена аналізу європейського продовольчого ринку в контексті європейської продовольчої безпеки. Зазначений аналіз супроводжується наведенням

великого масиву статистичних даних, рисунків і графіків, що підтверджує відповідність дослідження поставленим завданням роботи. Аналіз потенціалу українського аграрного ринку дозволив коректно сформулювати його місце та роль у забезпеченні європейської продовольчої безпеки у довгостроковій перспективі. (15) балів).

4. Оцінка результатів досліджень; обґрунтування напрямів, наявність альтернативних підходів до вирішення досліджуваної проблеми, можливість впровадження результатів дослідження, рівень обґрунтування запропонованих рішень (0-15 балів):

У роботі розглянуто сучасні проблеми українського аграрного сектору, ключовою з яких постає повномасштабне вторгнення та військові дії на території України. З урахуванням цих обставин, а також з метою підвищення конкурентоспроможності на глобальному ринку автором обґрунтовані напрями подальшого розвитку аграрного сектору, серед яких головне місце займає інноваційна компонента як у сфері аграрних технологій, так і сфері агроменеджменту національного рівня. Зазначене передбачає надходження інвестицій в аграрний сектор України, який залишається привабливим у повоєнний період економічного відновлення. Запропоновані заходи корелюють з міжнародними практиками, які застосовуються провідні європейські країни у сфері агровиробництва (15 балів).

5. Чіткість, обґрунтованість, практичне значення, можливість реалізації висновків (0-10 бал.):

Робота є грамотною і чітко викладеною за змістом, висновки логічно обумовлені і обґрунтовані, має практичне значення і можливість конкретної практичної реалізації. (10 балів).

6. Оформлення роботи та дотримання графіку виконання КБР (0-10 балів):

Робота добре оформлена з урахуванням встановлених вимог і виконана з дотриманням графіку виконання КБР. (10 балів).

7. Позитивні сторони роботи:

Полягають у формуванні напрямів подальшого розвитку аграрного сектору України на засадах глобальної конкурентоспроможності, ефективного використання природного потенціалу та інноваційної складової і виробленні на цій основі пропозицій щодо його реформування з урахуванням передового міжнародного досвіду.

8. Недоліки роботи:

Практично відсутні.

Загальна оцінка кваліфікаційної бакалаврської роботи (0-70 балів): 70 балів.

Допущення КБР до захисту перед ЕК: Допущена.

Науковий керівник:

Завідувач кафедри міжнародного
менеджменту, к.е.н., доцент

Бурмака

Микола

“ ____ ” _____ 2024р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СУЧАСНА ПАРАДИГМА ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	7
1.1. Глобальна продовольча безпека в системі Цілей сталого розвитку ООН	7
1.2. Сценарії та механізми досягнення глобальної продовольчої безпеки	12
1.3. Вплив міжнародних конфліктів і нестабільності на глобальну продовольчу безпеку	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ	22
2.1. Структура, динаміка і тенденції розвитку глобального продовольчого ринку	22
2.2. Особливості європейського продовольчого ринку у контексті європейської продовольчої безпеки	25
2.3. Потенціал аграрного сектору України у забезпеченні глобальної та європейської продовольчої безпеки.	41
РОЗДІЛ 3 НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	48
3.1. Сучасні проблеми українського аграрного сектору та шляхи їх розв’язання	48
3.2. Інноваційно-технологічний розвиток аграрного сектору України	58
3.3. Механізми підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на глобальному продовольчому ринку.	62
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні забезпеченість продовольчої безпеки є однією з найважливіших і найгостріших глобальних проблем людства. Стрімке зростання населення планети веде до ризику нестачі наявних природних ресурсів для виробництва необхідної кількості продуктів харчування. Нерівномірність розвитку і нераціональність використання наявних природних ресурсів додатково загострюють продовольчу проблему. У цьому контексті важливо налагодити ефективну співпрацю між країнами для вирішення спільної продовольчої проблеми. Загрози глобальній продовольчій безпеці підкреслюють гостру необхідність пошуку шляхів підвищення продуктивності сільського господарства. Ця проблема стає особливо актуальною для країн-лідерів з виробництва сільськогосподарської продукції. Україна також не лишається осторонь вирішення проблеми глобальної продовольчої безпеки, оскільки є активним учасником світового процесу виробництва та розподілу продуктів харчування. Проте на діяльність українських аграріїв значно вплинула війна, наслідки якої негативно відобразилися на стані продовольчої безпеки в світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення глобальної продовольчої безпеки присвячено чимало наукових публікацій та аналітичних звітів. Зокрема, основними джерелами даних є такі, як Economist Intelligence Unit, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Продовольча та сільсько-господарська організація ООН (ФАО), Програма розвитку ООН (ПРООН), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Світова організація торгівлі (СОТ), Міністерство сільського господарства США та національні сільськогосподарські міністерства і міністерства охорони здоров'я. Дослідженням продовольчої безпеки та проблеми займалися наступні зарубіжні вчені: К. Арауджо, У. Бек, О. Бадьян, Ж. Ж. Дезір, Д. М. Гвішиані, В. Ейкroyд, Дж. Дрезе, Е. Екхольм, Д. Махендра, А. Сен, С. Османі, Т. Шульц, Шенген Фен. Розвиток українського аграрного сектору досліджується у працях багатьох вчених, серед яких О. Бородіна, Н. Буреннікова, І. Гончарук, Г.

Калетнік, С. Коляденко, А. Мазур, М.Малік, Б. Пасхавер, Н. Пришляк, І. Прокопа, О. Прутська, О. Шпикуляк та багато ін. Проте динамічне середовище ставить перед аграрним сектором нові виклики, що формує необхідність адаптації та багатоваріантність його подальшого розвитку, що зумовлює актуальність подальших наукових досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження. Визначити перспективи розвитку українського аграрного сектору в контексті глобальної продовольчої безпеки.

Завдання дослідження.

- Проаналізувати цілі та завдання, пов'язані з глобальною продовольчою безпекою, визначені в рамках Цілей сталого розвитку ООН.
- Вивчити різні сценарії та стратегії досягнення глобальної продовольчої безпеки, включаючи політичні, економічні та соціальні аспекти.
- Розглянути вплив міжнародних конфліктів, воєн та політичної нестабільності на продовольчу безпеку у світі.
- Дослідити структуру та основні характеристики глобального продовольчого ринку, включаючи обсяги виробництва, споживання та торгівлі.
- Проаналізувати особливості європейського продовольчого ринку у контексті забезпечення продовольчої безпеки в Європейському союзі.
- Визначити потенціал українського аграрного сектору у вирішенні глобальних проблем продовольчої безпеки.
- Вивчити основні проблеми, з якими стикається український аграрний сектор та запропонувати шляхи вирішення цих проблем.
- Дослідити потенціал впровадження інноваційних технологій українського аграрного сектору.
- Розробити рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на світовому ринку.

Об'єкт дослідження. Глобальна продовольча безпека в умовах міжнародної нестабільності і конфліктів

Предмет дослідження. Перспективи розвитку аграрного сектору України в забезпеченні глобальної продовольчої безпеки.

Методи дослідження:

- **Аналіз наукової літератури** дозволить вивчити теоретичні основи досліджуваної теми, а також з'ясувати сучасний стан наукових досліджень у цій галузі.
- **Статистичний аналіз** буде використаний для вивчення динаміки розвитку українського аграрного сектору, а також для визначення основних факторів, що впливають на його розвиток.
- **Моделювання** буде використано для прогнозування розвитку українського аграрного сектору в умовах глобальної продовольчої безпеки.
- **SWOT-аналіз** буде використаний для оцінки сильних і слабких сторін, можливостей і загроз для розвитку українського аграрного сектору.

Інформаційна база дослідження: роботи, дослідження публікації
 Матросова Л. М., Пасхавер Б., Денисенко М. П., Новіков Д. В., Зеленська О.О., Роман Нейтер, Сергій Зоря, Олександр Муля, Юлія Немцева, Кучечук Л.В., Погорелова О. В.. International food policy research institute, FAOSTAT, EU Statistics, Агробізнес України, Інфографічний довідник 2022/2023 МР, Держпродспоживслужба, FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO, Lacina Balma, Tobias Heidland, Sebastian Jävervall, Hendrik Mahlkow, Adamon N. Mukasa and Andinet Woldemichael Glauber, Joseph W., Laborde Debucquet, David, Українська Зернова Асоціація, МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Ключові слова: продовольча безпека, Глобальні цілі сталого розвитку ООН, Глобальний індекс продовольчої безпеки, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, конкурентоспроможність, експорт, імпорт, інвестиції, Сталий розвиток аграрного сектору, сільськогосподарські інвестиції.

РОЗДІЛ 1

СУЧАСНА ПАРАДИГМА ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

1.1. Глобальна продовольча безпека в системі Цілей сталого розвитку ООН

Досить часто поняття «продовольча безпека» визначають як достатнє задоволення потреб населення країни у продуктах харчування. Проте дане тлумачення дещо однобоко трактує його сутність. На мою думку більш влучне визначення поняття висвітлюють у своїх роботах такі відомі вчені як: Гусаков В.Г., Матросова Л. М., Денисенко М. П., Пасхвер Б.Й., Гойчук О.І., [1, 2, 3]. Вони виділяють ще одну ключову позицію: «готовність країни самостійно забезпечувати себе потрібним обсягом та асортиментом продукції». Тобто продовольча безпека забезпечує також вирішення ряду питань: - підтримання постачання продовольства на рівні, достатньому для здорового харчування; - забезпечення належного рівня платоспроможного попиту населення; - усунення залежності від імпорту та захист інтересів вітчизняних товаровиробників[4]. Обидві парадигми акцентують передусім на індивідуумі та його можливості забезпечити свої першочергові потреби у продуктах харчування, яка залежить від фізичної (постійне надходження їжі в місця споживання у необхідній кількості та асортименті до платоспроможного попиту) та економічної (спроможність придбання продовольства в необхідних обсягах та асортименті всіма соціальними групами населення, в тому числі й малозабезпеченими) доступності.

Комітет Організації Об'єднаних Націй (United Nations, далі – ООН) з всесвітньої продовольчої безпеки характеризує продовольчу безпеку як ситуацію, при якій усі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних та поживних продуктів,

які відповідають їх потребам та перевагам в їжі для активного і здорового способу життя [5]. Наявність різних природних умов, різного рівня економічного розвитку та соціально-політичної ситуації стають причинами погіршення стану продовольчої безпеки. Питання продовольчої безпеки, як глобальної проблеми, закріплено у Глобальних цілях сталого розвитку ООН до 2030 року [6]:

- Ціль 2: Подолання голоду
- Ціль 6: Чиста вода та належні санітарні умови

Дані Цілі передбачають до 2030 року [7]:

- 1) покінчити з голодом і забезпечити всім людям, особливо бідним і людям, які перебувають у вразливому становищі, включаючи немовлят, доступ до безпечної, поживної та достатньої кількості їжі протягом усього року;
- 2) забезпечити стійкі системи виробництва продуктів харчування та запровадити стійкі методи ведення сільського господарства, які підвищують продуктивність і виробництво, допомагають підтримувати екосистеми, зміцнюють здатність адаптуватися до зміни клімату, екстремальних погодних умов, посухи, повеней та інших катаклізмів і поступово покращують якість землі та ґрунту;
- 3) суттєво підвищити ефективність використання води в усіх секторах і забезпечити сталий забір і постачання прісної води, щоб вирішити проблему дефіциту води та суттєво зменшити кількість людей, які страждають від нестачі води.

Вимірювання стану продовольчої безпеки на глобальному рівні та контроль за досягненням даних глобальних цілей здійснюється Продовольчою та Сільськогосподарською організацією (Food and Agriculture Organization, далі – ФАО) ООН. Для цього було створено глобальну еталонну шкалу «Шкала досвіду продовольчої безпеки» (Food Insecurity Experience Scale, FIES), що на сьогодні є основою для вимірювання індексів продовольчої безпеки. Помірна відсутність продовольчої безпеки зазвичай пов'язана з неможливістю

регулярно харчуватися здоровою і поживною їжею. Таким чином, висока поширеність помірної міри відсутності харчової безпеки є важливим показником низької якості харчування та розвитку наслідків для здоров'я. Гостра (важка) нестача продовольства більшою мірою пов'язана з недостатньою кількістю продуктів харчування і, отже, тісно пов'язана з недоїданням або голодом.

Оцінка глобального голоду у 2022 році, виміряна за допомогою PoU (Поширеність недоїдання (Prevalence of undernourishment, PoU) – традиційний показник ФАО, що використовується для моніторингу голоду на глобальному та регіональному рівнях і заснований на даних країн про наявність продовольства, споживання продовольства та потреби в енергії), показує, що він залишався набагато вищим за рівень до пандемії [8]. Частка населення світу, яке страждає від хронічного голоду, у 2022 році становила близько 9,2% порівняно з 7,9% у 2019 році (рис 1.1). Після різкого зростання в 2020 році в розпал глобальної пандемії та більш повільного зростання в 2021 році до 9,3 відсотка, PoU припинив зростання з 2021 по 2022 рік, даючи певну надію на можливий поворот.

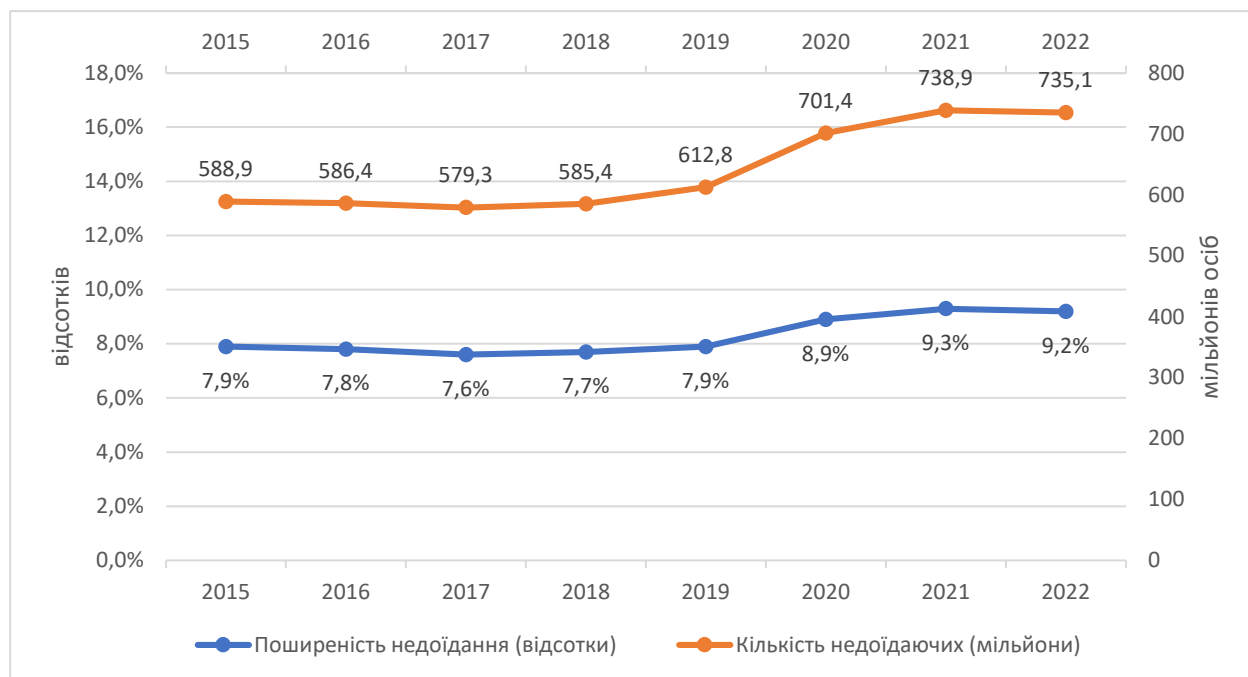

Рисунок 1.1 Динаміка поширеності голоду у світі (2015-2022)

Джерело: складено автором за даними [8]

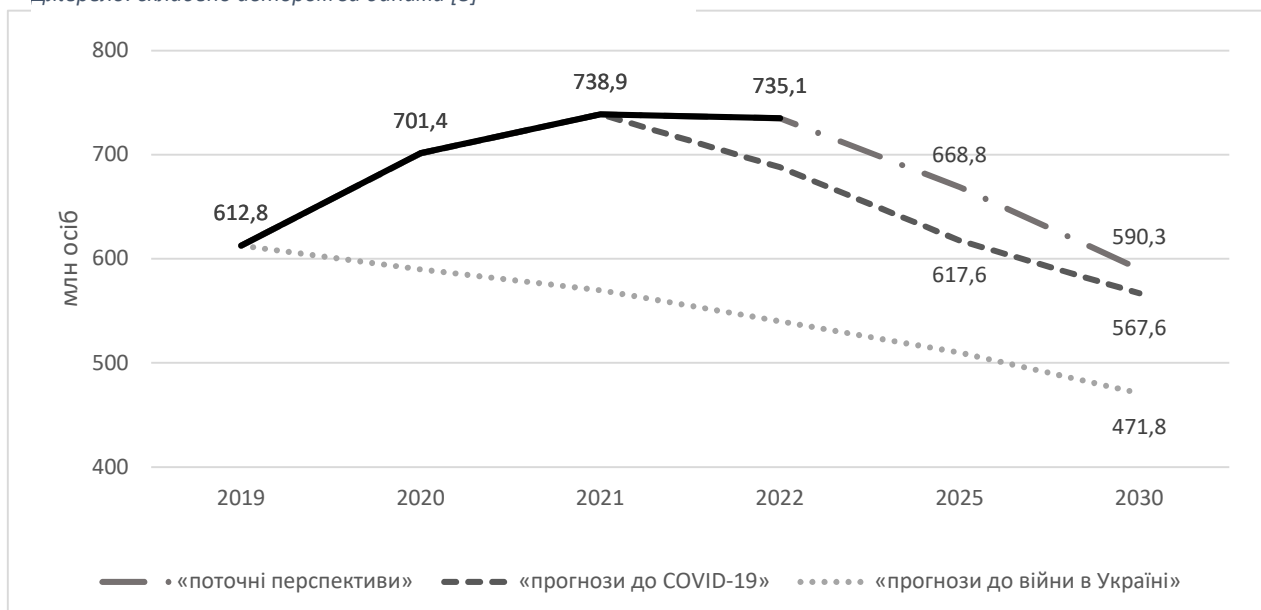
За оцінками, у 2022 році від голоду страждали від 691 до 783 мільйонів людей у світі. Беручи до уваги прогнозований середній показник (близько 735 мільйонів у 2022 році), у 2022 році голодувало на 122 мільйони людей більше, ніж у 2019 році, до пандемії.

У кожному звіті ФАО проводить вправу для прогнозування кількості людей, які можуть зіткнутися з голодом у 2030 році. В останньому розглядали три сценарії: «поточні перспективи», який має на меті охопити поточні прогнози у 2030 році на основі світових економічних перспектив (база даних World Economic Outlook – 2023); «прогнози до COVID-19», відкалібровані для відображення ситуації у світовій економіці до пандемії (база даних World Economic Outlook – 2019); «прогнози до війни в Україні», що робить те саме, але враховує випуск того ж видання за жовтень 2021 року до початку війни[8].

Поточний сценарій показує, що у 2030 році майже 600 мільйонів людей будуть хронічно недоїдати, що вказує на величезну проблему досягнення ЦСР щодо викорінення голоду. (рис 1.2) Це приблизно на 119 мільйонів недоїдаючих більше, ніж за сценарієм, коли в Україні не було ні пандемії, ні війни (сценарій «прогнози до COVID-19»), і приблизно на 23 мільйони більше, ніж за сценарієм, коли війни не було. (сценарій «прогнози до війни в Україні»).

Рисунок 1.2 Прогнозована кількість недоїдаючих до 2030 року

Джерело: складено автором за даними [8]

Останнє вказує на додаткову невдачу, яку могла спричинити війна у глобальній боротьбі з голодом. Війна в Україні підкреслила вразливість глобальної продовольчої системи та залежність багатьох країн від імпорту продовольства з кількох джерел.

Доступність геоприв'язаних даних FIES, зібраних ФАО у 2022 році, дозволила вперше представити порівняння відсутності продовольчої безпеки серед сільського, приміського та міського населення на глобальному, регіональному та субрегіональному рівнях[8].

Результати показують, що на глобальному рівні продовольча безпека покращується зі збільшенням рівня урбанізації (рис 1.3) У 2022 році помірною або серйозною відсутністю продовольчої безпеки вплинула на 33,3 відсотка дорослих, які проживають у сільській місцевості, у порівнянні з 28,8 відсотками в приміських районах і 26,0 відсотками в містах. Поширеність гострої нестачі їжі становила 12,8 відсотка в сільській місцевості, 11,6 відсотка серед приміських жителів і 9,4 відсотка серед міських жителів.

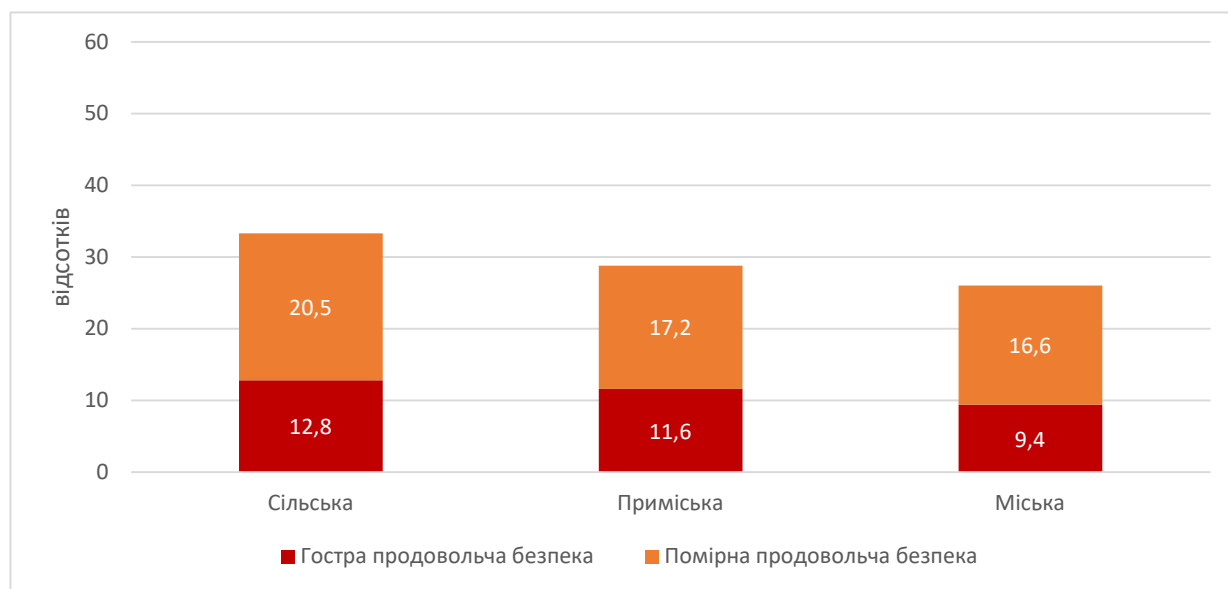

Рисунок 1.3 Залежність продовольчої безпеки від рівня урбанізації, 2022р

Джерело: складено автором за даними [8]

Глобальна продовольча безпека залишається серйозною проблемою, незважаючи на зусилля, спрямовані на її покращення. Пандемія COVID-19 та війна в Україні значно посилили проблему, що призвело до зростання кількості

людей, які страждають від голоду. Порядок денний сталого розвитку до 2030 року – це бачення більш здорового, більш справедливого та рівноправного світу – світу без бідності, голоду та недоїдання. Хоча ці цілі можуть здаватися недостижними, відсутність зростання голоду може сигналізувати про початок повороту для кращого майбутнього. Досягнення цілей щодо продовольчої безпеки та харчування корисно не лише для тих, хто страждає від відсутності продовольчої безпеки та недоїдання, це корисно для всіх. Здоровіший, справедливіший і рівноправніший світ кращий для всіх. Отже, для досягнення глобальних цілей стосовно продовольчої безпеки необхідно посилювати зусилля на різних рівнях: від політичного та економічного спрямування до конкретних програм та ініціатив на місцевому рівні.

1.2. Сценарії та механізми досягнення глобальної продовольчої безпеки

Глобальна продовольча безпека є однією з найважливіших проблем, які стоять перед світовою спільнотою в сучасному світі. Забезпечення доступу до безпечних, поживних та стабільних за ціною продуктів харчування для всіх людей на планеті є ключовим аспектом соціально-економічного розвитку та здоров'я націй. Проте, існують численні виклики та проблеми, які ускладнюють досягнення цієї мети. Нерівномірний доступ до ресурсів, зміна клімату, екологічні проблеми, економічна нестабільність, демографічні та соціокультурні чинники, а також конфлікти та геополітичні напруги — всі ці фактори впливають на продовольчу безпеку на різних рівнях.

Для вирішення цих проблем необхідно розробляти та впроваджувати ефективні сценарії та механізми, спрямовані на покращення ситуації з продовольчою безпекою в усьому світі. При цьому важливо враховувати різноманітність умов і потреб різних регіонів та соціальних груп, а також

використовувати комплексний підхід та спільні зусилля між урядами, міжнародними організаціями, громадським сектором та приватними компаніями. Тільки через такий підхід можна досягти значних покращень у глобальній продовольчій безпеці та забезпечити стале, справедливе та екологічно безпечне харчування для всіх людей на планеті.

За різними дослідженнями до 2050 року чисельність населення світу досягне 9 мільярдів. Очікується, що більшість із цих людей житимуть у країнах, що розвиваються, і матимуть вищі доходи, ніж зараз, що призведе до збільшення попиту на продукти харчування. За найкращих обставин завдання щодо задоволення цього попиту в стабільний спосіб буде величезним. Якщо взяти до уваги наслідки зміни клімату (вищі температури, зміна сезонів, більш часті та екстремальні погодні явища, повені та посухи) на виробництво їжі, ця проблема стає ще більш складною.

Дві недавні катастрофічні події серйозно скомпрометували глобальний харчовий ланцюг, викликавши зміни в попиті споживачів, що призвело до раптового закриття потужностей з виробництва харчових продуктів, обмеження політики торгівлі продуктами харчування та додаткового фінансового тиску на харчову систему. У сукупності ці фактори призвели до дефіциту продовольства та збільшення кількості людей, які страждають від голоду та недоїдання.

Першою була пандемія коронавірусу. Коли COVID-19 несподівано вразив світ у 2019 році, наші поточні системи виробництва та розподілу не були готові до того, що мало статися. Пандемія спровокувала не лише кризу в галузі охорони здоров'я, а й економічну кризу. Разом вони становлять серйозну загрозу глобальній продовольчій безпеці. Суворі карантини, закриття підприємств і обмеження на подорожі лягають тягарем на світову економіку, спричиняючи різке зростання бідності та нерівності. Люди в усьому світі, але особливо в країнах, що розвиваються, зазнали раптових перебоїв у постачанні продовольства, а домогосподарствам з низькими доходами довелося мати справу з гіперінфляцією та зростанням цін на товари.

Ще одна нещодавня подія, яка підняла питання щодо глобальної продовольчої безпеки, – це війна в Україні. Збройні конфлікти є однією з головних причин голоду в усьому світі. Спочатку вони призводять до негайної нестачі продовольства в країнах, які безпосередньо беруть участь у конфлікті. Однак наслідки воєн для харчового ланцюга з часом відчуються в більших масштабах. З розвитком конфлікту Україна не зможе збирати існуючі культури, висаджувати нові або підтримувати виробництво тваринницької продукції, що призведе до порушення як місцевих, так і національних ланцюгів постачання. Однак між конфліктом в Україні та продовольчою безпекою в усьому світі існує безпосередня загроза. Зокрема, експерти побоюються глобальної пшеничної кризи, адже на країни припадає майже одна третина всього експорту пшениці.

На основі ретельного аналізу емпіричних даних можна зробити висновок, що «творці політики» повинні зосередитися на чотирьох ключових аспектах: - цінність сталого розвитку на широкій основі; - потужність інвестицій для підвищення продуктивності сільського господарства; - важливість відкритої системи світової торгівлі; - необхідність ранніх дій щодо адаптації та пом'якшення.

Для формування можливих сценаріїв продовольчої безпеки візьмемо дві осі, [9] які висвітлюють дві головні невизначеності:

- спосіб життя та використання природних ресурсів у діапазоні від сталого до нестабільного світу (Y);
- рівність, з двома полярними поглядами на рівний і високонерівний світ (X).

Поєднання осей визначило 4 сценарії розвитку (рис 1.4):

- 1) Світ 1% (ONEPW) — це поєднання сталого, але нерівного світу. За цим сценарієм глобальне багатство розподіляється дуже нерівномірно як всередині, так і між країнами. Елітна група «нових багатіїв», яка

становить близько одного відсотка населення, контролює великі корпорації, які домінують на більшості ринків і володіють більшістю природних ресурсів;

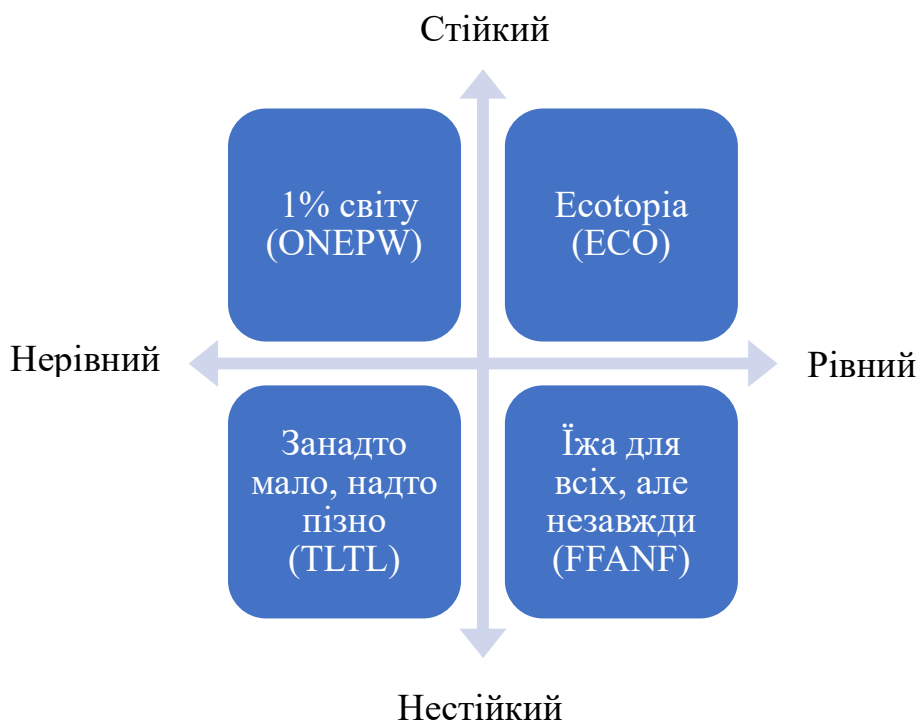

Рисунок 1.4 Майбутні сценарії продовольчої безпеки

Джерело: складено автором за даними [9]

- 2) Сценарій Ecotopia (ECO) — це поєднання сталого та рівноправного світу. Воно передбачає рівне суспільство як усередині країни, так і між країнами, у якому всі люди добре освічені, а багатство рівномірно розподілено. Вільне пересування людей гарантується. Місцева політика підтримує розвиток сільських територій. Розробляються нові технології сільськогосподарського виробництва, які зосереджуються на стійкості та безвідходності;
- 3) Сценарій «Їжа для всіх, але не назавжди» (FFANF) — це поєднання нежиттєздатного, але відносно рівноправного світу. У цьому сценарії споживання та зростання важливіші, ніж стійкість у розумінні населення світу. Швидке економічне зростання та зростання зайнятості, що супроводжується більш інтенсивним багатостороннім міжнародним співробітництвом, призвело до вільного пересування

товарів і людей, кращих систем охорони здоров'я та освіти, більшої демократії та викорінення голоду. Багатство розподілено більш рівномірно, а бідність зменшилася, оскільки країни запровадили системи оподаткування для вирівнювання доходів і власності в суспільстві;

- 4) Сценарій «Занадто мало, занадто пізно» (TLTL) — це поєднання нестабільного та нерівного світу. У сценарії TLTL кілька нових фінансових криз призвели до різкого зниження економічного зростання. Ця ситуація спричинила національні політичні кризи, які, у свою чергу, дали простір для опортуністичної поведінки. Управління на міжнародному рівні також погіршилося: у 2050 році міжнародне співробітництво відсутнє, і вся система ООН розпалася. Усе це призвело до нерівного суспільства, яке складається з «маючих» і «немаючих», причому прірва між двома групами з часом збільшується.

Ключові елементи для кожного з сценаріїв наведені у додатку В.

З огляду на вищесказане, стає зрозумілим, що для забезпечення глобальної продовольчої безпеки до 2050 року світ має прагнути до сценарію Екотопії. Цього можна досягти, використовуючи такі механізми [10]:

- *Сталі методи ведення сільського господарства:* Збереження ресурсів, зменшення викидів та впровадження інноваційних технологій для збільшення продуктивності.
- *Рівного розподілу багатства:* Зменшення нерівності як всередині, так і між країнами.
- *Співпраці на міжнародному рівні:* Спільні зусилля для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату та деградація земель.
- *Підтримки розвитку сільських територій:* Інвестування в освіту, інфраструктуру та доступ до ресурсів для сільських громад.

- *Зменшення харчових відходів і втрат їжі:* Харчові відходи та втрати їжі становлять близько 750 мільярдів доларів на рік(використання овочевої обрізки в супах, покращення зберігання та пакування).
- *Покращення інфраструктури:* Оптимізація харчового ланцюга. Повинна бути достатня кількість людей або машин для посіву та збору врожаю, посіви мають бути захищені від бур'янів, хвороб і шкідників, зберігання і тд.
- *Приділяти увагу диверсифікації:* Дотримання сівозміни, адже зосередження на одному типі культури (монокультура) може виснажити ґрунт і зробити культуру більш вразливою до хвороб і шкідників.
- *Боротьба зі зміною клімату:* Посухи та повені є основними причинами втрати врожаю і в багатьох випадках є наслідком глобальної зміни клімату. У той же час також доцільно запровадити методи виробництва, які використовують менше води.

Отже, світ має об'єднатися, щоб побудувати стійке та рівноправне майбутнє, де доступ до їжі буде гарантований для всіх. Це потребуватиме політичної волі, інвестицій та спільних зусиль усіх країн. Глобальна продовольча безпека – це не просто питання доступу до їжі. Це питання стійкості, рівності, економічного зростання, політичної співпраці, зміни клімату та конфліктів. Завдяки чіткому розумінню можливих сценаріїв та рішучим діям ми можемо забезпечити продовольчу безпеку для всіх до 2050 року. Світ, який ми матимемо, буде залежати від політичних рішень, які ми приймаємо сьогодні.

1.3. Вплив міжнародних конфліктів і нестабільності на глобальну продовольчу безпеку

Сучасний світ стикається з численними міжнародними конфліктами та нестабільністю. Основними показниками сучасних тенденцій щодо формування продовольчого потенціалу є конфлікти та війни, політичні кризи, економічні потрясіння та екологічні катастрофи, світові пандемії (COVID-19), мінливість клімату та екстремальні його прояви, уповільнення економічного зростання та економічні спади, політика у сфері харчування. Вплив цих проблем посилюється стійкою нерівністю. Мільйони людей по всьому світу не мають доступу до безпечної та поживної їжі, адже не можуть дозволити собі здоровий раціон [11]. Кожен з цих факторів має свій вплив, але вони не ізольовані один від одного. Їх спільний вплив на продовольчу безпеку та харчування має множинні та взаємопов'язані наслідки для багатьох елементів як національної так і глобальної продовольчої системи.

Більшість людей, які страждають від недоїдання, живуть у країнах, охоплених конфліктами та війнами. Тому важливо, щоб інвестиції та дії, спрямовані на вирішення найактуальніших проблем продовольчої безпеки та нестачі поживних речовин, впроваджувалися одночасно з кроками, спрямованими на зниження рівня конфліктів, і відповідали довгостроковому плану соціально-економічного розвитку.

Збройні конфлікти та війни мають руйнівний вплив на всі ланки продовольчої системи, роблячи доступ до якісної їжі для людей все більш складним. Типові механізми реагування на кризи та соціального захисту, такі як програми надзвичайної продовольчої допомоги, забезпечення чистою водою, якісне медичне обслуговування та санітарія, а також підтримка джерел засобів для існування, використовуються для забезпечення мінімального рівня продовольчої безпеки та харчування.

Пандемія COVID-19 значно погіршила ситуацію в країнах, які вже страждали від війн та конфліктів. Обмеження на пересування, введені для стримування поширення вірусу, ускладнили або унеможливили доставку

гуманітарної допомоги та інших видів підтримки біженцям та внутрішньо переміщеним особам. Це, в свою чергу, негативно вплинуло на їх доступ до поживних продуктів, необхідних для збереження здоров'я та працездатності.

Вплив конфліктів на агропродовольчі системи є всебічним і руйнівним. Він охоплює всі ланки ланцюжка постачання продовольства, від виробництва та збору врожаю, його переробки та транспортування до забезпечення виробничими ресурсами, фінансування, збуту та споживання. Прикладами прямого впливу є знищення продовольчих активів та засобів для існування, що здатне викликати серйозні порушення та обмеження торгівлі товарами та послугами та їх руху, негативно позначаючись на наявності харчових продуктів, у тому числі високопоживних, та цінах на них. Крім того, конфлікти може стати причиною глибокої економічної рецесії, підштовхнути інфляцію, спровокувати безробіття, залишити без фінансування системи охорони здоров'я та соціального захисту, що позначиться на наявності продовольства на ринках та його доступності, спричинить проблеми в плані харчування та здоров'я

У Глобальній доповіді про продовольчі кризи за 2021 р., підготовлену в рамках виконання Всесвітньої продовольчої програми, підкреслюються вражаюче високий ступінь тяжкості продовольчої кризи та велика кількість людей, які перебувають у кризі або в гіршому стані в 55 країнах/територіях, що зумовлено безперервними конфліктами.[12]

Одним з найточніших прикладів для розгляду впливу війни на глобальну продовольчу безпеку є російсько-українська війна. Організація Об'єднаних Націй дійшла висновків, що поєднання пандемії COVID-19 і вторгнення Росії в Україну призвело до найбільшої продовольчої кризи після Другої світової війни, тобто до 1,7 мільярда людей голодують і бідують, рівень яких становить на новому максимумі в даний час [13]. На світовому ринку зерна існує концентрована структура, де Росія та Україна постачають близько 30 відсотків пшениці та ячменю. Загалом 36 країн, у тому числі деякі з найбільш уразливих і бідних країн світу, імпортують більше половини своєї пшениці. Через це

конфлікт між Україною та Росією швидко зруйнував світові постачання продовольства та призвів до високих цін. Це штовхнуло мільйони людей у крайню бідність і загострило голод і недоїдання, а 222 мільйони людей у 53 країнах і територіях страждали від гострої продовольчої кризи та потребували екстреної допомоги.

Початок війни між двома ключовими світовими виробниками сільськогосподарської продукції поставив під загрозу більше третини світової торгівлі пшеницею, 17% світової торгівлі кукурудзою та майже 75% світової торгівлі соняшниковою олією.[14] Протягом тижня після вторгнення ціни на ф'ючерси на пшеницю підскочили майже на 60%, а ціни на кукурудзу та сою зросли більш ніж на 15%. Чорноморські порти України були фактично заблоковані, що різко обмежило її можливості експортувати врожай 2021 року, а посів і збір урожаю 2022 року було зірвано. У результаті чорноморської блокади у портах України було заблоковано понад 22 млн. тонн зерна, значна частина якого призначалася для Всесвітньої продовольчої програми ООН [15]. Тобто, це зерно було призначено для гуманітарної допомоги найбільш вразливим верствам населення найменш розвинених країн. Світ зіткнувся з можливістю чергової кризи цін на продовольство з потенційно руйнівними наслідками після глобальних економічних зривів пандемії.

У липні 2022-го порти розблокували — запрацювала Зернова угода з вивезення зерна морем, проте на той момент вже діяли й альтернативні маршрути — "шляхи солідарності" через країни Європи. Шляхи солідарності працювали як транзит, проте частину збіжжя Україна продавала в найближчих країнах — Польщі, Румунії, Словаччині й інших. Проти імпорту українського зерна врешті почали протестувати фермери прикордонних з Україною країн. Аргументація — додаткова пропозиція зерна на їхніх ринках вплинула на ціни на місцеве збіжжя. Єврокомісія порахувала, що станом на весну 2023-го вони втратили щонайменше 417 млн євро.

Протести фермерів переросли у блокаду пунктів пропуску, окрім збитків через замороження руху, поляки також нанесли шкоди, висипаючи зерно з українських фур та потягів. І тут збитки не лише економічні. В той самий час, як українські аграрії ризикують своїм життям вирощуючи врожай, мільйони людей у світі голодують, на іншому кінці світу, поляки просто висипають хліб на землю, що негативно вплинуло на глобальну продовольчу безпеку. Тому, можна зробити висновки, що не лише військові дії впливають на світову продовольчу безпеку, а й політичні та соціальні.

Отже, вирішення проблеми продовольчої безпеки потребує комплексного підходу та спільних зусиль всіх країн та міжнародних організацій. Стабілізація політичної та економічної ситуації, зменшення конфліктів та підтримка міжнародної співпраці є важливими кроками на шляху до досягнення глобальної продовольчої безпеки. Розпочата Росією війна в Україні зруйнувала частину продовольчих ланцюгів і значення України в забезпеченні світу продовольством усвідомив весь світ.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

2.1. Структура, динаміка і тенденції розвитку глобального продовольчого ринку

Глобальний продовольчий ринок є одним з найважливіших компонентів світової економіки, який впливає на життя мільярдів людей по всьому світу. Споживачі, виробники, експортери та імпортери залежать від стабільності та ефективності цього ринку. Вивчення структури, динаміки і тенденцій його розвитку надає можливість краще зрозуміти та передбачити виклики та можливості, які виникають у зв'язку з глобалізацією та зростанням населення світу. У цьому контексті дослідження глобального продовольчого ринку має велике значення для розвитку стратегій управління та прийняття рішень на міжнародному рівні.

Глобальний продовольчий ринок є механізмом, що забезпечує можливість перерозподілу продуктів харчування, технологій та ресурсів між країнами, що дозволяє забезпечити всіх людей достатньою кількістю харчів у будь-який момент часу. Розвиток цього ринку, його стабільність та ефективність мають велике значення для забезпечення продовольчої безпеки та здоров'я населення планети в цілому. Таким чином, вивчення стану та тенденцій розвитку глобального продовольчого ринку є ключовим для розуміння та вирішення проблем глобальної продовольчої безпеки.

Забезпечення населення продовольством завжди було і залишається ключовим завданням для будь-якої держави. Країни, які успішно вирішили цю проблему, й досі очолюють список найрозвиненіших країн світу. Продовольство – це не просто їжа, це основа життєзабезпечення людини і населення в цілому. Дефіцит продовольства – це нещастя, яке потребує негайного втручання та рішучих дій з боку держави.

Основні позиції на світовому ринку продовольства займають зернові і продукти їх переробки, олієнасіннієві, рослинні олії, жири, овочі і фрукти, м'ясо і м'ясопродукти, молочні продукти, кава, какао, чай, цукор, риба та морепродукти.

Протягом останніх двох десятиліть світові обсяги сільсько-господарського виробництва основних культур демонстрували постійну тенденцію до зростання, щоб задовольнити зростаючий попит у всьому світі (рис. 2.1):

Рисунок 2.1 Обсяги та зростання світового виробництва сільськогосподарських культур

Джерело: складено автором за даними [16]

Досягнувши 9,6 млрд тонн у 2022 році можна визначити зростання в 23 % у порівнянні з 2008. Цьому сприяло вдосконалення технологій виробництва та інтенсифікація сільськогосподарської діяльності, зокрема із збільшенням використання зрошення, пестицидів, добрив і високоврожайних сортів сільськогосподарських культур, а також розширення посівних площ, стикаючись із несприятливими наслідками зміни клімату.

Щорічні темпи зміни виробництва рослинництва пройшли через кілька підйомів і падінь, з піками 4-6 відсотків. Він був негативним лише у 2009 році (-0,4 відсотка), після фінансової кризи 2008 року, та у 2020 році (-0,1 відсотка),

під час пандемії COVID-19. Спад 2009 року послідував у 2011 році з найвищим темпом зростання за період (+5,7 відсотка). Після 2013 року величина темпів зростання поступово знижувалася і коливалася від -0,1 відсотка у 2020 році до 2,3 відсотка у 2017 році. У 2022 р. зростання виробництва рослинництва становило +0,7 відсотка внаслідок загального спаду, ймовірно, через ринкові ефекти після початку війни в Україні та високу інфляцію.

Зернові є провідною групою культур, що вирощувалися в усьому світі: у 2022 році було вироблено 3,1 млрд тонн (рис. 2.2), за ними йдуть цукрові культури (2,2 млрд тонн), овочі (1,2 млрд тонн), олійні культури (1,1 млрд тонн), фрукти (0,9 млрд. тонн) і коренеплоди та бульби (0,9 млрд. тонн) [16].

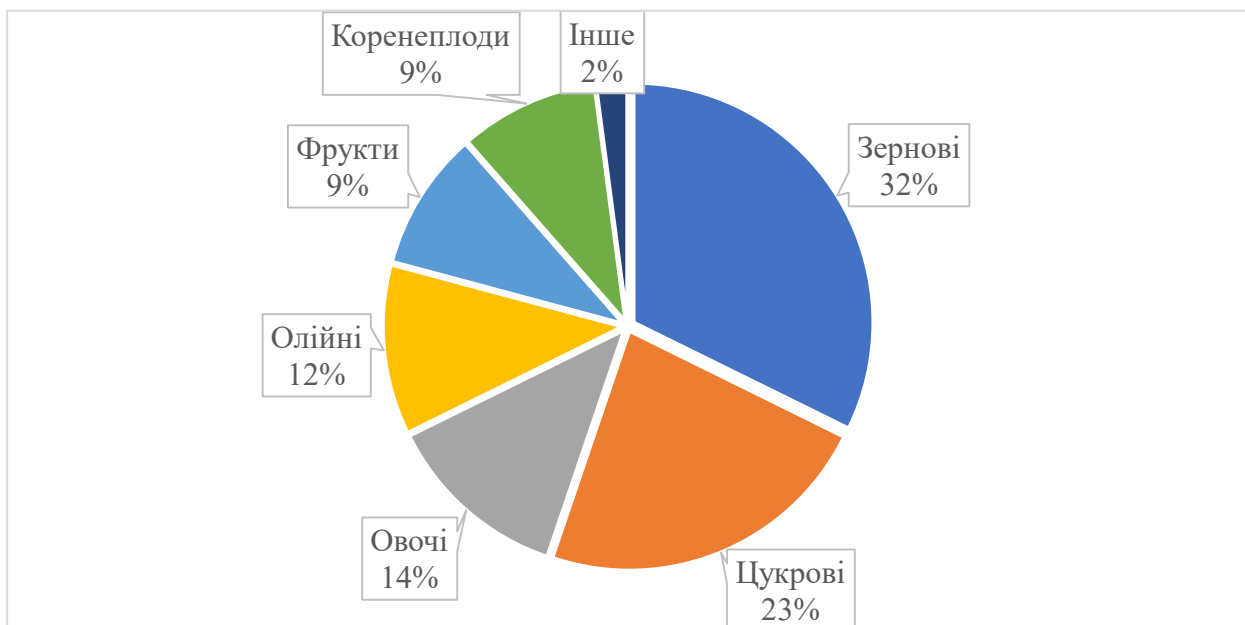

Рисунок 2.2 Глобальне виробництво основних культур за групами товарів

Джерело: складено автором за даними [16]

Кукурудза, пшениця, рис та соя були найбільш вирощуваними видами зернових у 2022 році (таблиця 2.1). Кукурудза мала найвищий обсяг виробництва (майже 1,2 мільярда тонн), оскільки вона широко використовується в інших секторах, крім харчових, починаючи від біопалива до корму для тварин. Проте виробництво кукурудзи з 2021 по 2022 рік скоротилося на 4 відсотки (44 мільйони тонн) через падіння виробництва в кількох європейських країнах через масштабну посуху. Найсуттєвіше падіння

виробництва кукурудзи відбулося в Україні, де погодні умови в поєднанні з війною призвели до різкого падіння на 37 відсотків [17].

	Показник	2022/23, оцінка	2023/24, прогноз
Пшениця	Виробництво	805,6	787,3
	Пропозиція	1104,9	1110,1
	Споживання	779,2	793,3
	Світова торгівля	199,9	197,5
	Кінцеві запаси	323,2	318,9
Кукурудза	Виробництво	1171,3	1233,0
	Пропозиція	1477,8	1517,1
	Споживання	1189,1	1206,3
	Світова торгівля	183,2	189,2
	Кінцеві запаси	285,5	317,2
Рис	Виробництво	524,0	526,6
	Пропозиція	720,7	722,5
	Споживання	524,9	523,7
	Світова торгівля	52,8	51,4
	Кінцеві запаси	196,3	198,7
Соя	Виробництво	374,6	392,3
	Пропозиція	419,7	436,6
	Споживання	367,2	387,3
	Світова торгівля	171,6	167,1
	Кінцеві запаси	44,3	48,7

Таблиця 2.1 Світове виробництво, споживання, запаси і торгівля зерновими, млн.т

Джерело: складено автором за даними [17]

У 2022 році Америка була регіоном з найбільшим виробництвом кукурудзи, причому на Сполучені Штати Америки та Бразилію разом припадало 39 відсотків світового виробництва (рис. 2.3). Китай був другим за величиною виробником з часткою 24 відсотки. На Азію припадала велика частка світового виробництва пшениці, причому Китай (17 відсотків) та Індія (13 відсотків) були двома провідними виробниками. Азія була лідером у виробництві рису з трьома найбільшими виробниками в регіоні: Китаєм (27

відсотків світового загального обсягу), Індією (25 відсотків) і Бангладеш (7 відсотків). Лідером з виробництва сої в 2022 році була Бразилія, на яку припадало 32 відсотки загального світового виробництва, за нею йдуть США (23 відсотки) і Аргентина (22 відсотки).

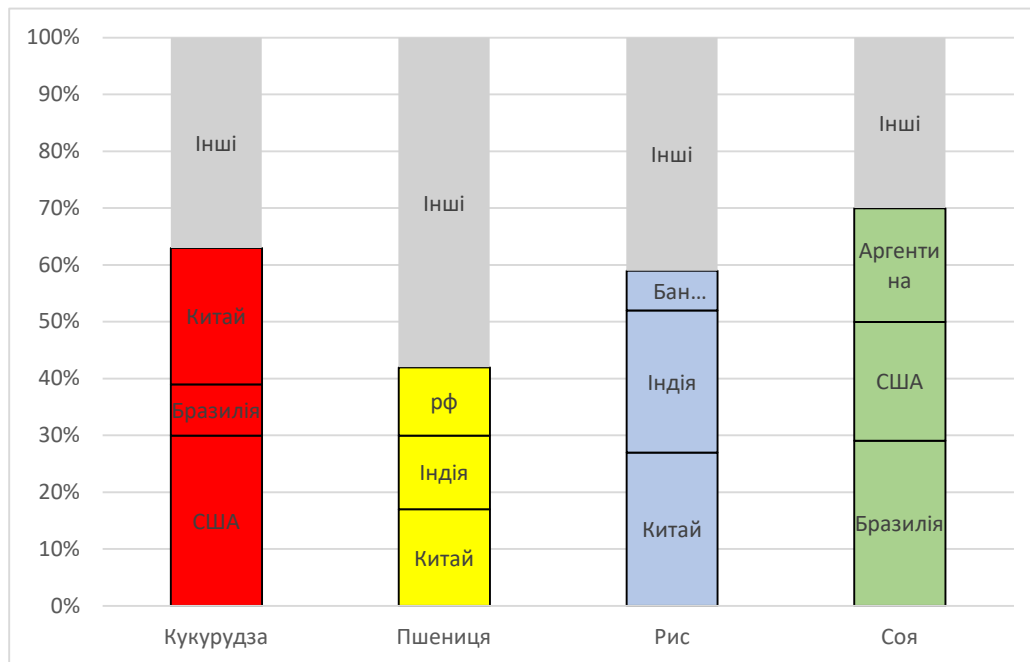

Рисунок 2.3 Найбільші світові виробники зернових культур у 2022 році

Джерело: складено автором за даними [17]

Світовий обсяг торгівлі продовольством у 2022 році становив 4016 млрд дол. Країнами-лідерами з експорту продовольства є: країни ЄС (34,8%), США (9,3%), Бразилія (6,6%), Китай (4,4%), Канада (3,5%), Індонезія (2,9%), Аргентина (2,7%), Індія (2,5%), Мексика (2,4%), Австралія (2,3%). На зазначені країни припадає понад 70% світового експорту продовольства. Хоча країни ЄС і виступають беззаперечними лідерами серед країн – найбільших експортерів продовольства в світі, але більшість їхнього експорту спрямована в самі країни ЄС, лише близько 10% виходить за межі внутрішньорегіонального експорту (таблиця 2.2) [18]:

	Обсяг, млрд дол	Частка у світовому обсязі, %	Річні зміни, %
ЄС	693	34,8	7
США	185	9,3	4
Бразилія	132	6,6	35
Китай	88	4,4	15
Канада	71	3,5	9
Індонезія	58	2,9	7
Аргентина	54	2,7	29
Індія	50	2,5	12
Мексика	48	2,4	13
Австралія	46	2,3	19
Всього зазначені країни	1425	71,5	-

Таблиця 2.2 Країни-лідери з експорту продовольства у 2022 році

Джерело: складено автором за даними [18]

За 2022 рік країнами-лідерами з імпорту продовольства виступають країни ЄС (32,3%), Китай (11,1%), США (10,9%), Японія (3,9%), Великобританія (3,6%), Канада (2,4%), Пд Корея (2,2%), Мексика (1,9%), Індія (1,7%), Саудівська Аравія (1,4%). На зазначені країни припадає понад 70% світового імпорту продовольства. Хоча країни ЄС і виступають беззаперечними лідерами серед країн – найбільших імпортерів продовольства в світі, але більшість їхнього імпорту має внутрішньорегіональний характер, тільки 11,3% продовольства імпортується з країн, що не входять у ЄС (таблиця 2.3) [18].

	Обсяг, млрд дол	Частка у світовому обсязі, %	Річні зміни, %
ЄС	653	32,3	10
Китай	224	11,1	9
США	220	10,9	13
Японія	80	3,9	9
Великобританія	74	3,6	15
Канада	48	2,4	12
Пд Корея	44	2,2	16
Мексика	38	1,9	16
Індія	34	1,7	17
Саудівська Аравія	28	1,4	23
Всього зазначені країни	1441	71,2	-

Таблиця 2.3 Країни-лідери з імпорту продовольства у 2022 році

Джерело: складено автором за даними [18]

Тенденції розвитку глобального продовольчого ринку постійно еволюціонують у відповідь на різноманітні фактори, включаючи зміни в кліматі, технологічні інновації, зростання населення та зміни в споживчих уподобаннях. Ось деякі ключові тенденції, які впливають на глобальний продовольчий ринок:

Зростаюча популяція: З наростанням населення зростає попит на продовольчі товари, що створює тиск на виробництво та постачання.

Зміни в споживчих уподобаннях: Споживачі стають більш обізнаними щодо своїх харчових виборів, звертаючи увагу на якість, безпеку та сталість продуктів.

Технологічні інновації: Впровадження новітніх технологій у сільському господарстві сприяє підвищенню врожайності, якості продукції та зменшенню втрат під час транспортування та зберігання.

Зміни в кліматі: Екстремальні погодні умови, пов'язані зі зміною клімату, можуть впливати на вирощування та урожайність різних видів продуктів.

Глобалізація та торговельні угоди: Вільна торгівля та торговельні угоди впливають на обсяги та напрямки міжнародної торгівлі харчовими продуктами.

Сталість цін: Волатильність цін на сировину, енергію та валюту може впливати на вартість харчових товарів для споживачів та виробників.

Розуміння цих тенденцій є важливим для планування та прийняття стратегічних рішень у галузі продовольчого виробництва та торгівлі.

Глобальний продовольчий ринок є невід'ємною складовою сучасної світової економіки, і його важливість для глобальної продовольчої безпеки не може бути недооцінена. Однак зростаючі виклики, такі як зміна клімату, нерівномірний доступ до ресурсів, демографічні та технологічні трансформації, роблять цей ринок все більш складним для управління.

Насамперед, глобальний продовольчий ринок забезпечує рівномірний доступ до харчових продуктів для мільярдів людей по всьому світу. Це є ключовим фактором у забезпеченні продовольчої безпеки, особливо в країнах з обмеженими ресурсами та в умовах кризових ситуацій, таких як природні лиха чи конфлікти. Крім того, глобальний продовольчий ринок сприяє економічному зростанню та розвитку, забезпечуючи дохід для мільйонів фермерів, виробників та торговців по всьому світу. Це стимулює інновації та підтримує стабільність у сільському господарстві, що є важливим фактором у забезпеченні продовольчої безпеки.

Проте, існують серйозні виклики, які потребують уваги та спільних зусиль міжнародної спільноти. Серед них - нестабільність цін на продовольство, нерівномірний доступ до ресурсів та проблеми щодо сталого виробництва та споживання. Збереження і розвиток глобального продовольчого ринку вимагає ефективних політичних стратегій, інвестицій у сільське

господарство та інновації, а також спільної дії у боротьбі з глобальними викликами, такими як зміна клімату.

Отже, глобальний продовольчий ринок є ключовим елементом забезпечення продовольчої безпеки та економічного розвитку світу. Його сталість та стабільність вимагають постійного удосконалення та управління з урахуванням складних викликів сучасності.

2.2. Особливості європейського продовольчого ринку у контексті європейської продовольчої безпеки

Європейський продовольчий ринок відіграє ключову роль у забезпеченні продуктами харчування мільйонів людей і впливає на життя кожного громадянина Європейського Союзу. В контексті зростаючих вимог до безпеки та якості продуктів харчування, розуміння особливостей європейського продовольчого ринку стає надзвичайно важливим. Європейська продовольча безпека стоїть на стику різноманітних факторів, таких як виробництво, торгівля, регулювання та споживання харчових продуктів. У цьому контексті розглядання особливостей та динаміки європейського продовольчого ринку є важливим завданням, щоб забезпечити належний рівень безпеки та якості продуктів, а також забезпечити сталість харчових систем у регіоні.

Аналізуючи європейський продовольчий ринок у контексті продовольчої безпеки, важливо звернути увагу на кілька ключових аспектів. По-перше, регулювання продовольчої безпеки у Європейському Союзі (ЄС) базується на принципах превентивності, де ризики оцінюються заздалегідь та приймаються заходи для їх запобігання. Дані Європейської комісії показують, що за останні роки зросла кількість повідомлень про продовольчі кризи та інциденти в ЄС, що вказує на зростання уваги до цієї проблеми.

По-друге, європейський продовольчий ринок характеризується великою різноманітністю як за видами товарів, так і за походженням. Наприклад, різноманіття сільськогосподарських продуктів та харчових виробів, які представлені на ринку, зумовлене різноманіттям кліматичних умов та сільськогосподарських систем у різних країнах Європи. Аналіз даних Євростату показує, що рівень самообслуговування Європейського Союзу сягнув близько 90%, що свідчить про високий рівень самодостатності щодо продовольства.

По-третє, важливим аспектом є залежність європейського продовольчого ринку від зовнішніх факторів, таких як міжнародна торгівля та зміни клімату. Дані Європейської служби зовнішньої дії показують, що ЄС є найбільшим світовим імпортером сільськогосподарської продукції та їжі, що ставить питання про безпеку та якість імпортованих товарів у центр уваги.

Обсяг продажу продуктів харчування у Європі у 2022 році становив 1, 139 трильйона євро, що на 0,9% щорічно зростає з 2016 року [19]. За 2022 рік країнами-лідерами з найбільшим оборотом харчових продуктів у Європі були(таблиця 2.4):

Німеччина зберегла лідерство за оборотом харчових продуктів у Європі, з показником 190,13 млрд євро. Франція посіла друге місце з оборотом 184,7 млрд євро, трохи відстаючи від Німеччини. Італія (123,79 млрд євро), Іспанія (112,06 млрд євро) та Велика Британія (99,1 млрд євро) також входять до п'ятірки лідерів. Польща продемонструвала найвищий річний приріст (2,47%) серед країн-лідерів. Нідерланди, Бельгія, Швейцарія та Данія також показали стабільне зростання обороту харчових продуктів.

Європейці в середньому витрачають 20 % свого бюджету на продукти харчування та безалкогольні напої.

№	Країна	Оборот, млрд Є	Річний приріст	Частка європейського обороту, %
1	Німеччина	190,13	+1,38%	16,69
2	Франція	184,7	+1,5%	16,21
3	Італія	123,79	+1,25%	10,86
4	Іспанія	112,06	+1,87%	9,83
5	Великобританія	99,1	+0,62%	8,7
6	Нідерланди	72,2	+1,35%	6,34
7	Польща	64,06	+2,47%	5,62
8	Бельгія	42,38	+1,34%	3,72
9	Швейцарія	31,28	+1,93%	2,75
10	Данія	26,7	+1,5%	2,34

Таблиця 2.4 Країни-лідери найбільшим оборотом харчових продуктів у Європі у 2022 році

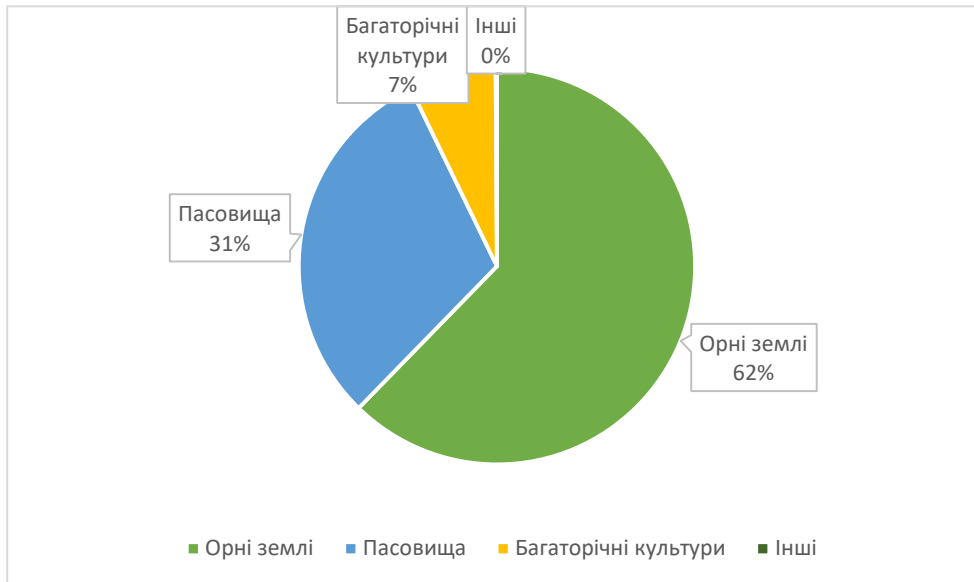
Джерело: складено автором за даними [19]

Згідно з сільськогосподарського перепису 2020 року(раз на 10 років), у 2020 році в Європейському Союзі (ЄС) було приблизно 9,1 мільйона ферм. Разом вони використовували 157,4 мільйона гектарів землі, що еквівалентно 38,4% площі ЄС. Ця частка використовуваної сільськогосподарської площі в межах земельної площі коливалася від менш ніж однієї десятої у Швеції та Фінляндії до більш ніж половини в Люксембурзі, Нідерландах, Угорщині, Румунії та Данії та досягла свого піку в 71,7 % в Ірландії. В абсолютному вираженні Франція (27,4 млн. га) та Іспанія (23,9 млн. га) мали найбільші використовувані сільськогосподарські площі в ЄС; на них припадало 17,4% і 15,2% відповідно від загальної кількості ЄС. У 2020 році більше трьох п'ятих (62,3%) використовуваних сільськогосподарських площ ЄС становили орні землі, які використовувалися для вирощування зернових культур, головним чином для споживання людьми та тваринами. 7,1% від

загальної сільськогосподарської площі використовувалися під багаторічні культури, такі як фрукти (включаючи виноград) і оливки. (рис 2.4)

Рисунок 2.4 Відношення с/с площ у Європі у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [20]

Майже три п'ятих (58,2 %) усіх господарств у 2020 році були віднесені до категорії спеціалізованих рослинницьких господарств: трохи більше третини (34,4 %) усіх господарств спеціалізувалися на польових культурах, більше однієї п'ятої (21,5 %) – на багаторічних культурах і невеликих частка (2,3 %) у садівництві. (рис 2.5)

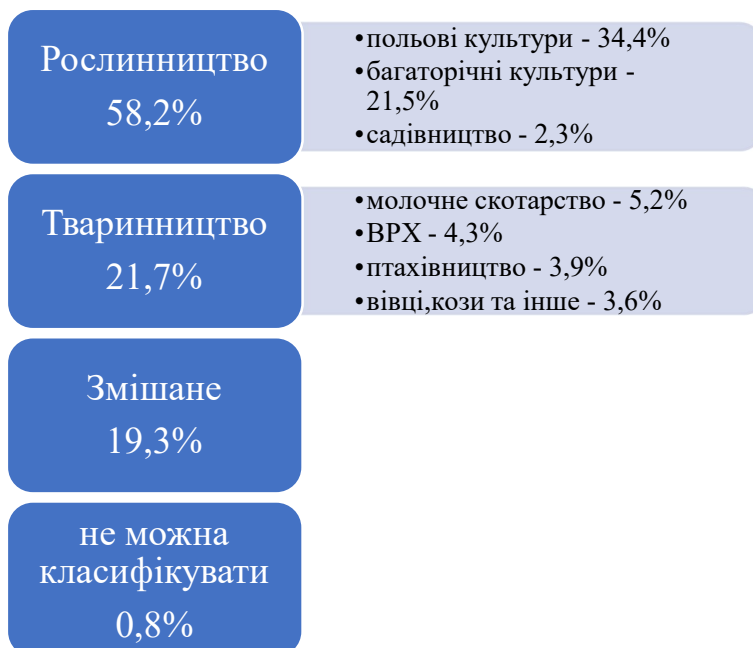

Рисунок 2.5 Структура фермерства у Європі у 2020 році

Джерело: складено автором за даними [20]

Близько однієї п'ятої (21,7%) ферм ЄС у 2020 році були спеціалізованими тваринницькими фермами. Найбільш поширеною була спеціалізація на молочному скотарстві (5,2 % від усіх господарств), потім ідуть вирощування та відгодівля великої рогатої худоби (4,3 %), птахівництво (3,9 %) та овець, кіз та іншої пасовищної худоби (3,6 %).

Змішане землеробство включає ферми з рослинництвом і худобою, ферми з різними видами сільськогосподарських культур і ферми з різними видами худоби. Загалом у 2020 році змішані ферми становили трохи менше однієї п'ятої (19,3%) усіх ферм у ЄС. Невелику частку ферм (0,8 % від загальної кількості в ЄС) не можна класифікувати як спеціалізовані господарства.

Стратегія ЄС «Від ферми до виделки» поставила перед собою мету, згідно з якою до 2030 року щонайменше 25% сільськогосподарських угідь ЄС повинні оброблятися за допомогою органічних процесів.[20]

У 2021 році загальна площа, яка використовується для органічного сільськогосподарського виробництва в ЄС, становила близько 16,0 млн га. З 2012 по 2021 рік органічні площі в ЄС збільшилися на 6,6 мільйона гектарів (приблизно на 70%). Частка використовуваних сільськогосподарських площ ЄС, які були органічними, зросла з 5,9 % у 2012 році до приблизно 9,9 % у 2021 році. Найвищі частки органічних сільськогосподарських площ зафіксовано в Австрії (25,7%), Естонії (23,0 %), Швеції (20,2 %) і Португалії (19,3 %). На відміну від цього, частка органічного землеробства була нижчою за 5,0 % у шести країнах-членах ЄС, з найнижчою часткою в Болгарії (1,7 %) і на Мальті (0,6 %). У період з 2012 по 2021 рік частка сільськогосподарських площ, які використовуються для органічного землеробства, зросла в усіх країнах-членах ЄС, крім Польщі.

У 2022 році деякі з основних культур, зібраних в ЄС у кількісному вираженні, включали пшеницю та спельту (126,7 млн тонн), цукровий буряк (103,5 млн тонн), свіжі овочі (59,8 млн тонн), кукурудза та кукурудзяна суміш (53,0 млн. тонн), ячмінь (52,0 млн. тонн) та картопля (47,5 млн. тонн). (рис 2.6)

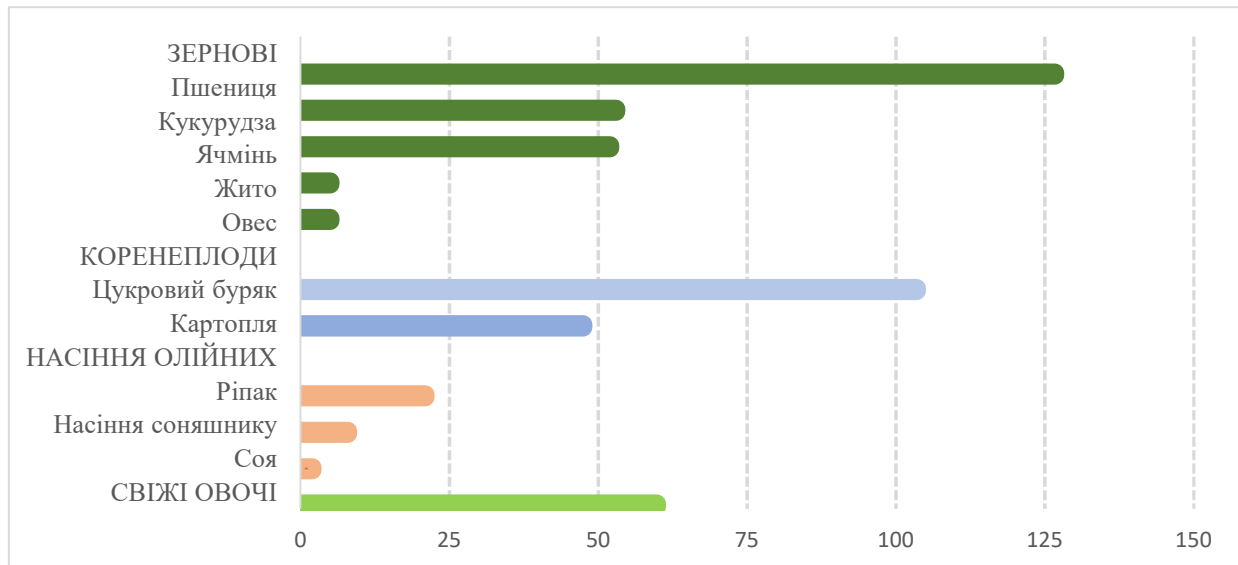

Рисунок 2.6 Обсяги виробництва основних культур у Європі у 2022 році, млн тонн

Джерело: складено автором за даними [20]

У 2022 році зібрана площа зернових в ЄС склала 51,5 млн га (або 515 000 км²), на яких було вироблено 270,9 млн тонн зернових. У 2022 році на частку Франції припадало трохи більше однієї п'ятої (22,1%) виробництва зернових в ЄС, тоді як Німеччина (16,1%) і Польща (12,9%) були наступними за величиною виробниками. Більшість зернових культур ЄС вирощують на великих рівнинах Франції, Німеччини, Польщі, Румунії та Іспанії. Основним виробником кукурудзи були Франція, Польща та Румунія, тоді як Італія та Іспанія були основними виробниками рису в ЄС.

Вартість валової продукції, виробленої сільськогосподарською галуззю ЄС, у 2022 році становила 537,5 млрд євро. Це включало рослинництво (287,9 млрд євро; 53,6 % від загального обсягу), тваринництво (206,0 млрд євро; 38,3 %), сільськогосподарські послуги (євро). 23,4 мільярда; 4,3 %) і деякі невіддільні несільськогосподарські товари та

послуги (20,3 мільярда євро; 3,8 %). Більшість продукції використовується для вивання людиною.

У 2022 році додана вартість сільськогосподарської галузі ЄС становила 1,4% валового внутрішнього продукту (ВВП). Співвідношення доданої вартості сільськогосподарської галузі до ВВП у 2022 році було помітно вищим у Румунії (3,5 %), Болгарії (3,4 %) та Греції (3,1 %), ніж у будь-якій іншій державі-члені ЄС: наступні найвищі показники були 2,4 % у Хорватії та Литві. У 12 державах-членах додана вартість від сільськогосподарської галузі була еквівалентною 1,0 % або менше ВВП; найнижчі показники становили 0,3 % на Мальті та 0,2 % у Люксембурзі.[20]

У 2022 році експорт ЄС до країн, що не є членами ЄС (також званий торгівлею поза ЄС) сільськогосподарської та рибної продукції в поєднанні з продуктами харчування та напоями оцінювався в 222 мільярди євро. (рис 2.7) Збільшуючись протягом шести років поспіль до 2021 року, активне сальдо торгівлі ЄС цими продуктами скоротилося в 2022 році на 13 мільярдів євро. Незважаючи на це, вартість експорту за межі ЄС залишалася на 30 мільярдів євро вищою за вартість імпорту за межі ЄС.

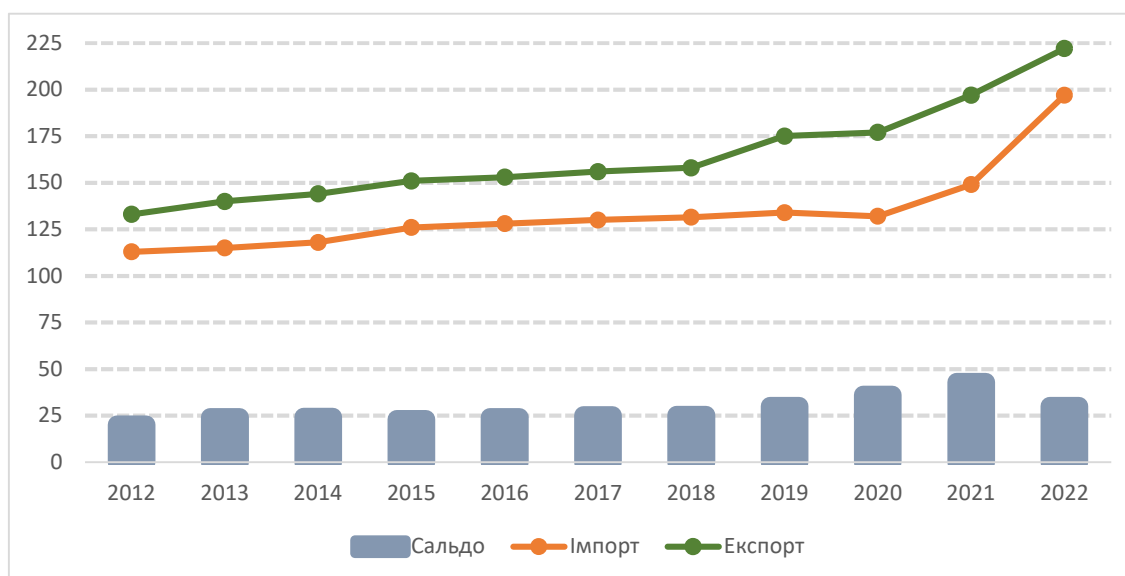

Рисунок 2.7 Динаміка зовнішньої торгівлі сільськогосподарської та рибної продукції в поєднанні з продуктами харчування та напоями у Європі, млрд євро

Джерело: складено автором за даними [20]

Продукція сільського господарства, рибальства та їжі та напоїв становила 8,6% усіх експортованих товарів ЄС у 2022 році, і 6,4% усіх товарів, імпортованих до ЄС. ЄС загалом імпортує сирі, необроблені продукти сільського господарства та рибальства, тоді як основним експортом є перероблені харчові продукти. Наприклад, ряд сільськогосподарських культур і продуктів рослинництва, включаючи сорти фруктів і горіхів або кавових зерен, можна вирощувати лише в певних кліматичних умовах за межами ЄС. Це допомагає пояснити, чому в 2022 році ЄС імпортував зернові культури та рослинницьку продукцію з країн, що не є членами ЄС, на суму 78,1 мільярда євро, приблизно на 30,8 мільярда євро більше, ніж його експорт цих продуктів. ЄС також зафіксував дефіцит торгівлі рослинними або тваринними оліями та жирами (9,0 млрд євро). (рис 2.8)

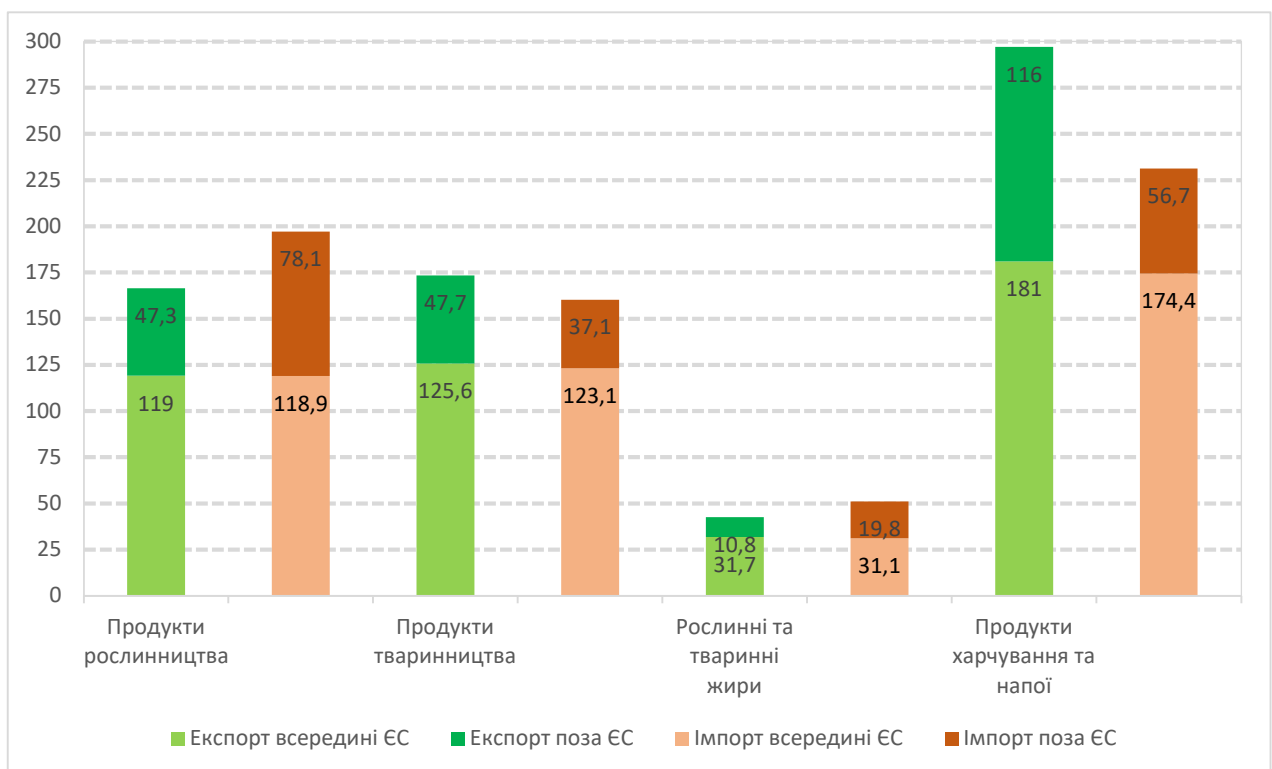

Рисунок 2.8 Зовнішня торгівля сільськогосподарської та рибної продукції в поєднанні з продуктами харчування та напоями у Європі, млрд євро
Джерело: складено автором за даними [20]

Навпаки, у 2022 році ЄС експортував продукти харчування до країн, що не є членами ЄС, на суму 116,0 мільярдів євро, що більш ніж удвічі перевищувало вартість його імпорту (56,7 мільярдів євро) цих продуктів. ЄС

також зафіксував позитивне сальдо торгівлі продуктами тваринництва (10,7 млрд євро).

У 2022 році експорт з ЄС до Великобританії оцінювався в 47,1 мільярда євро. Це становило трохи більше однієї п'ятої (21,2 %) від загального експорту цих продуктів ЄС, причому наступна найвища частка зафіксована Сполученими Штатами Америки (13,0 %) і Китаєм (6,8 %). Великобританія була основним напрямком експорту ЄС харчових продуктів і напоїв (22,8 % усього експорту ЄС у цій товарній групі), тварин і продуктів тваринництва (20,4 %), а також зернових культур і продуктів рослинництва (19,2 %), тоді як США були лідером у групі рослинних або тваринних олій і жирів (17,0 %). (рис 2.9)

Рисунок 2.9 Найбільші експортери продукції з Європи у 2022 році

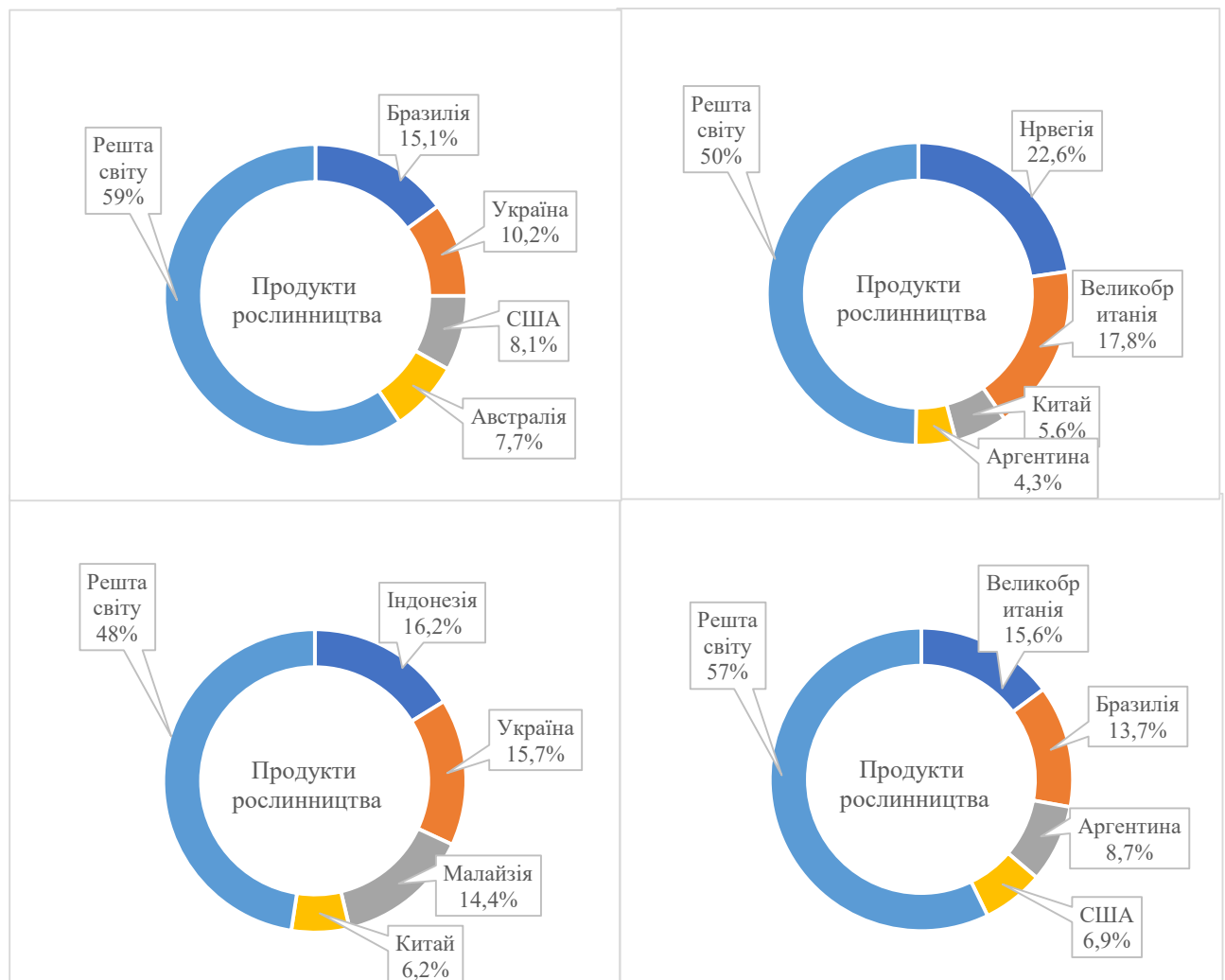
Джерело: складено автором за даними [20]

Великобританія була основним напрямком експорту ЄС харчових продуктів і напоїв (22,8 % усього експорту ЄС у цій товарній групі), тварин і продуктів тваринництва (20,4 %), а також зернових культур і продуктів рослинництва (19,2 %), тоді як США були лідером у групі рослинних або тваринних олій і жирів (17,0 %). (рис 2.9)

У 2022 році ЄС імпортував сільськогосподарську, рибальську та харчову продукцію на 19,3 мільярда євро продукції з Бразилії (10,1 % від загального обсягу ЄС). Великобританії (8,5 %) та України (6,8 %). Бразилія була основним джерелом імпорту в ЄС зернових культур і продуктів рослинництва (15,1 % усього імпорту в ЄС у цій товарній групі), тоді як Норвегія була основним джерелом імпорту в ЄС тварин і продуктів

Рисунок 2.10 Найбільші імпортери продукції в Європу у 2022 році

Джерело: складено автором за даними [20]

тваринного походження (22,6 %, головним чином риби), Індонезія імпортер рослинних або тваринних олій (16,2 %, головним чином пальмова олія), Великобританія для продуктів харчування та напоїв (15,6 %, головним чином напої та алкогольні напої).(рис 2.10)

Особливості європейського продовольчого ринку мають важливе значення в контексті забезпечення продовольчої безпеки в Європі. Зростання населення, зміна клімату, глобальні торгові зміни та інші фактори створюють унікальні виклики для цього ринку. Європейський продовольчий ринок характеризується високими стандартами якості та безпеки харчових продуктів, які регулюються строгими законодавчими нормами Європейського Союзу. Це сприяє захисту здоров'я споживачів та забезпеченню високої якості продуктів.

Однак європейський продовольчий ринок також стикається з викликами, такими як нерівномірний доступ до продуктів харчування у різних країнах, проблеми з устійним та соціальним використанням землі, а також змінами в споживчому попиті та демографії. Забезпечення продовольчої безпеки в Європі вимагає комплексного підходу, що включає в себе підтримку сільського господарства, стимулювання інновацій та удосконалення торговельних відносин з іншими регіонами. Політичні рішення, спрямовані на забезпечення стійкого розвитку та економічної стабільності, є ключовими для забезпечення продовольчої безпеки в Європі.

Отже, особливості європейського продовольчого ринку в контексті європейської продовольчої безпеки підкреслюють необхідність системних та комплексних заходів для забезпечення сталості та безпеки харчових ресурсів у регіоні.

2.3. Потенціал аграрного сектору України у забезпеченні глобальної та європейської продовольчої безпеки.

Аграрний сектор України, завдяки своїм природним умовам, ресурсному потенціалу та історичному досвіду, є одним з ключових гравців на міжнародній арені у забезпеченні глобальної та європейської продовольчої безпеки.

Здатність України вирощувати різноманітні сільськогосподарські культури, високий рівень технологічного розвитку та підтримка держави роблять її важливим партнером у вирішенні проблем харчової безпеки як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

Потенціал аграрного сектору України стає все більш актуальним у контексті світових тенденцій та викликів, таких як зміна клімату, зростання населення та зменшення земельних ресурсів. У цьому контексті вирощування продовольства в Україні має потенціал стати важливим фактором забезпечення продовольчої безпеки не лише в регіоні, але й на глобальному рівні.

Для розуміння важливості аграрного сектору України у забезпеченні глобальної та європейської продовольчої безпеки необхідно вивчити його потенціал, переваги та виклики, з якими він зіткнувається.

За останні 30 років Україна стала одним із провідних світових виробників та експортерів сільськогосподарської продукції та відіграє вирішальну роль у постачанні зернових та олійних культур на світовий ринок. Понад 55 % території України займає рілля. Сільське господарство забезпечує роботу для 14 відсотків населення України. Сільськогосподарська продукція є найважливішою статтею експорту України. Вартість світового сільськогосподарського експорту з України становив: 22,2 млрд доларів у 2020 році; 27,8 млрд доларів у 2021 році, що становило 41 % від загального експорту країни в 68 мільярдів доларів; 23,3 млрд доларів у 2022 році. (рис 2.11)

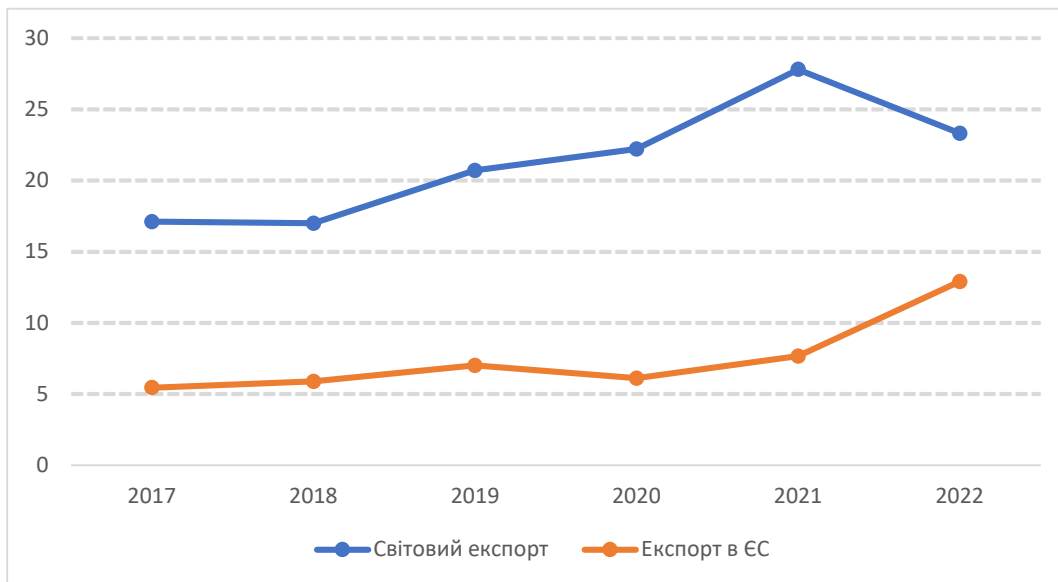

Рисунок 2.11 Динаміка експорту сільськогосподарської продукції України, млрд дол

Джерело: складено автором за даними [22]

Експорт с/г продукції з України до країн ЄС у 2020 році оцінювався в 6,1 млрд дол, у 2021 році 7,66 млрд дол, у 2022 році – 12,9 млрд дол. (рис 2.11) За останні рік перед війною виробництво та експорт с/г продукції досяг рекордних показників за часи незалежності. Внаслідок загроз та обмежень з якими зіткнувся аграрний сектор обсяг світового експорту знизився на 16,2%, однак частка експорту до країн ЄС підвищилася і становить 55,4% від загального експорту в порівнянні з 27,5% у 2021 році. Це може частково відображати перенаправлення експорту українського зерна до решти світу та вищі ціни. Якщо дивитися більш детально, то більше однієї третини (36,5 %) імпорту зернових в ЄС у 2022 році походили з України, тоді як на Україну також припадало більше однієї десятої імпорту в ЄС насіння олійних культур і фруктів (16,9 %), овочів тваринні олії та жири (15,0 %), цукор і кондитерські вироби з цукру (10,6 %).[20]

Розглянемо українське сільськогосподарське виробництво та експорт деякої продукції (таб 2.5) Україна є шостим за величиною виробником кукурудзи в світі, з обсягом виробництва 41,9 млн тонн, з яких експортує 23 млн тонн кукурудзи, що робить її четвертим за величиною експортером в світі. Частка України у світовому виробництві кукурудзи становить 3,5%, а у

світовому експорту - 12%. Україна є сьомим за величиною виробником пшениці в світі, з обсягом виробництва 33 млн тонн, з яких експортує 19 млн тонн пшениці, що робить її п'ятим за величиною експортером в світі. Частка України у світовому виробництві пшениці становить 4,3%, а у світовому експорті - 9%. Україна є найбільшим виробником соняшнику в світі, з обсягом виробництва 17,5 млн тонн, але експортує всього 75 тис. тонн соняшнику, що робить її дев'ятим за величиною експортером в світі. Частка України у світовому виробництві соняшнику становить 30,6%, а у світовому експорті - 3%. Україна є четвертим за величиною виробником ячменю в світі, з обсягом виробництва 9,9 млн тонн а експортом 5,8 млн тонн ячменю, що робить її третім за величиною експортером в світі. Частка України у світовому виробництві ячменю становить 6,8%, а у світовому експорті - 17%. Україна є другим за величиною виробником соняшnikової олії в світі, з обсягом виробництва 5,676 млн тонн, з яких експортує 4,950 млн тонн соняшnikової олії, що робить її найбільшим експортером в світі. Частка України у світовому виробництві соняшnikової олії становить 30,6%, а у світовому експорті - 46%. Україна є другим за величиною виробником шроту соняшnikового в світі, з обсягом виробництва 5,452 млн тонн, з яких експортує 4,1 млн тонн шроту соняшnikового, що робить її найбільшим експортером в світі. Частка України у світовому виробництві шроту соняшnikового становить 27,5%, а у світовому експорті - 54%. Україна є шостим за величиною виробником ріпаку в світі, з обсягом виробництва 3,015 млн тонн, з експортом 2,7 млн тонн ріпаку, що робить її третім за величиною експортером в світі. Частка України у світовому виробництві ріпаку становить 4,2%, а у світовому експорті - 20%.

Таблиця 2.5 Країни-лідери найбільшим оборотом харчових продуктів у Європі у 2022 році

Джерело: складено автором за даними [25]

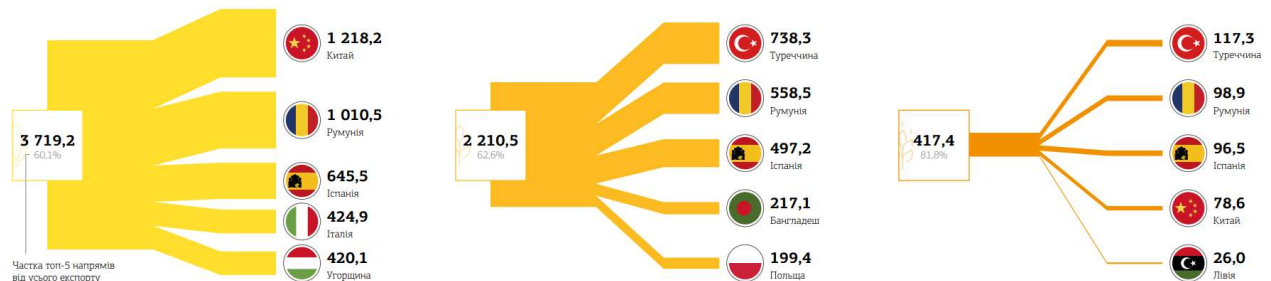
Продукт	Виробництво			Експорт		
	Обсяг, тис тонн	Місце в світі	% світового виробниц тва	Обсяг, тис тонн	Місце в світі	% світового експорту
Кукурудза	41 900	№6	3,5%	23 000	№4	12%
Пшениця	33 000	№7	4,3%	19 000	№5	9%
Соняшник	17 500	№1	30,6%	75	№9	3%
Ячмінь	9 900	№4	6,8%	5 800	№3	17%
Соняшникова олія	5 676	№2	30,6%	4 950	№1	46%
Шрот соняшниковий	5 452	№2	27,5%	4 100	№1	54%
Ріпак	3 015	№6	4,2%	2 700	№3	20%

Основними напрямками експорту сільськогосподарської продукції з України були Китай, Індія, Нідерланди, Єгипет, Туреччина, Іспанія та Польща [21]. Розглянемо більш детально експорт зернових та олійних культур за країнами(рис 2.12). Український експорт зернових культур:

- кукурудзи на 3 719,2 млн дол (Китай – 1 218,2 млн дол, Румунія – 1 010,5 млн дол, Іспанія – 645,5 млн дол, Італія – 424,9 млн дол, Угорщина – 420,1 млн дол);
- пшениці на 2 210,5 млн дол (Туреччина – 738,3 млн дол, Румунія – 558,5 млн дол, Іспанія -497,2 млн дол, Бангладеш – 217,1 млн дол, Польща – 199,4 млн дол);

- ячменю на 417,4 млн дол (Туреччина – 117,3 млн дол, Румунія – 98,9 млн дол, Іспанія – 96,5 млн дол, Китай – 78,6 млн дол, Лівія – 26 млн дол).

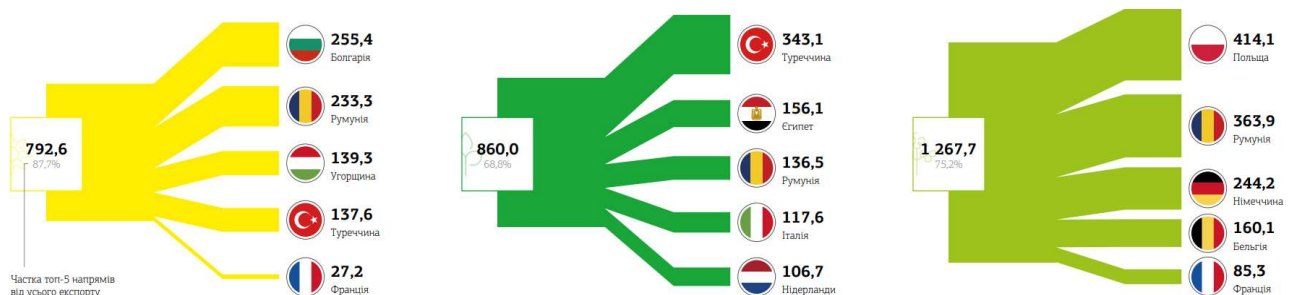
Рисунок 2.12 Топ-5 напрямів експорту основних зернових культур у 2022 році, млн дол. США [23]

Український експорт олійних культур (рис 2.13):

- соняшнику на 792,6 млн дол (Болгарія – 255,4 млн дол, Румунія – 233,3 млн дол, Угорщина – 139,3 млн дол, Туреччина -137,6 млн дол, Франція – 27,2 млн дол);
- сої на 860 млн дол (Туреччина – 343,1 млн дол, Єгипет – 156,1 млн дол, Італія – 117,6 млн дол, Нідерланди – 106,7 млн дол);
- ріпаку на 1 267,7 млн дол (Польща – 414,1 млн дол, Румунія – 363,9 млн дол, Німеччина – 244,2 млн дол, Бельгія – 160,1 млн дол, Франція – 85,3 млн дол)

Рисунок 2.13 Топ-5 напрямів експорту основних олійних культур у 2022 році, млн дол. США [23]

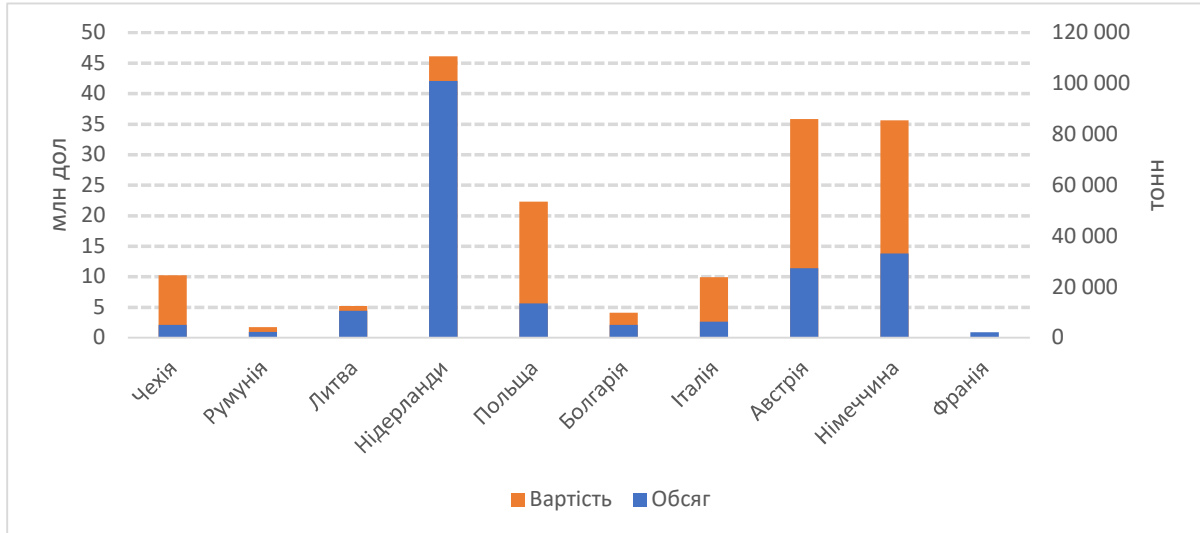

З кожним роком набуває популярності вживання органічної продукції. Україна є четвертим найбільшим імпортером органічної продукції в ЄС. Український імпорт становить близько 8% від загального імпорту в 2022 році. Обсяг товарів становив 208 тис. тонн. У межах ЄС Нідерланди є основним імпортером органічної продукції з України (рис. 2.13). Загалом Нідерланди

імпортували 101 тис. тонн органічної продукції. При цьому на Нідерланди припадає 48% загальної частки імпорту ЄС з України.

Рисунок 2.13 Топ 10 країн імпортерів ЄС з України

Джерело: складено автором за даними [24]

З органічної кукурудзи, імпортованої Нідерландами з-за меж ЄС, 87% надходить з України. З органічної пшениці, імпортованої Нідерландами з-за меж ЄС, 95% надходить з України. Ріпак також становить значну частку органічного імпорту – 93%. Що стосується макухи (на основі насіння соняшнику), то Україна є єдиним постачальником до Нідерландів з-за меж ЄС. Те саме стосується ячменю.[21]

Стійкість країн до потрясінь залежить від ступеня їх зовнішньої залежності та здатності долати наслідки. У додатку Д наведено показники спроможності країн справлятися з проблемами, які були кількісно визначені за допомогою даних FAOSTAT за 2020 рік. Торговий баланс сільсько-господарської продукції показує нам, наскільки країна може бути залежною від імпорту. Іншими показниками є поширеність продовольчої безпеки та недоїдання, а також політична стабільність, яка вимірює сприйняття ймовірності політичної нестабільності та/або політично мотивованого насильства, включаючи тероризм. Останній представлений як індекс із оцінками від –4 до 2 і вищими балами, що відображають кращі ситуації. Хоча

надійність точності цих індексів сумнівна, вони принаймні дають вказівку на здатність справлятися.

Актуальною проблемою є продовольча безпека для нетто-імпортерів продовольства, країн з низьким рівнем доходу, які сильно залежать від України, таких як низка країн Близького Сходу та Північної Африки. Ці країни, де багато жителів відчувають нестачу продовольства та недоїдання, частково через пандемію, мають велике населення, яке постійно зростає. Ці країни також часто мають дефіцит торгового балансу. Ці країни також характеризуються структурою використання доходу, яка переважно пов'язана зі щоденними покупками продуктів харчування. Конфлікт в Україні може посилити ці існуючі недоліки з дуже серйозними наслідками. Серед тих, що викликають найбільше занепокоєння, є Ємен, який перебуває у стані війни, Ліван, який переживає серйозний економічний спад, а також Єгипет і Туніс, які стикаються з різким зростанням цін на продовольство протягом місяців. Інша – Туреччина, яка переживає серйозну економічну кризу.

Продовольча безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки кожної країни, і Україна може внести суттєвий внесок у цей процес. Шляхом модернізації сільськогосподарського виробництва, впровадження інноваційних технологій, підвищення якості продукції та розвитку ефективних систем управління ресурсами, Україна може стати надійним постачальником продовольства як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях.

За умови правильного планування, інвестицій та підтримки державних програм, Україна має всі можливості стати стратегічним партнером у забезпеченні продовольчої безпеки як в межах Європи, так і в глобальному масштабі. Враховуючи великий потенціал аграрного сектору України, важливо надати йому необхідну підтримку та стимули для розвитку, що сприятиме як національному процвітання, так і забезпеченню продовольчої безпеки на міжнародному рівні.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ТА МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ РОЛІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Сучасні проблеми українського аграрного сектору та шляхи їх розв'язання

Україна, завдяки великій території та сприятливому клімату, є одним з найбільших експортерів сільськогосподарської продукції. Вона — важливий гравець на світовому ринку продовольства та забезпечує глобальну харчову безпеку. Блокований експорт і поставлені під загрозу посівні кампанії призвели до різкого зростання цін на світовому ринку, створюючи не лише ризики підриву діяльності агропродовольчого сектору країни та національної економіки в цілому, але і передумови для голоду сотень мільйонів людей по всьому світу.

Україна відіграє все більшу роль на світовому аграрному ринку. Всього два десятиліття тому експорт українського зерна був спроможний нагодувати 40 мільйонів людей, а сьогодні вже – понад 400 мільйонів. У 2019-2021 роках на Україну припадало майже 10% світового експорту пшениці, 15% експорту кукурудзи, 15% експорту ячменю та майже 50% експорту соняшникової олії. Проте аграрний сектор стикається з низкою проблем, які гальмують його розвиток та знижують конкурентоспроможність на світовому ринку.

Однією з наймасштабніших та найбільш відчутних проблем на сьогодні - є війна на українській території. В умовах війни Російської федерації з Україною, яке вже триває більше двох років перед Україною постає загроза зменшення рівня по виробництву сільськогосподарської продукції, в першу чергу у зв'язку із скороченням територій, які відведені під посівні площі, у зв'язку з тим що велика частина територій України нині покрита вибухонебезпечними снарядами, у тому числі мінами, які залишила після себе

ворожа армія країни-агресора, інша частина посівних територій знаходиться під окупацією Російської федерації (переважно схід та південь України) або на територіях активних бойових дій, логістичні проблеми, а також в цілому зменшення інвестиційних надходжень у зазначену галузь внаслідок повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Українські фермери стикаються з труднощами в пошуку робочої сили, оскільки мільйони людей покинули країну або приєдналися до боротьби.

Наслідки вторгнення РФ в Україну для аграрного сектору величезні. Загальна вартість знищених активів становить 10,3 мільярда доларів. Найбільшою категорією збитків є пошкоджена та знищена сільсько-господарська техніка, що становить 5,8 млрд доларів США або 56,7% від усіх збитків (рис 3.1). Трійка регіонів, які зазнали найбільших збитків, це Запорізька, Херсонська та Луганська області, на які разом припадає 65% від загальних збитків. [26]

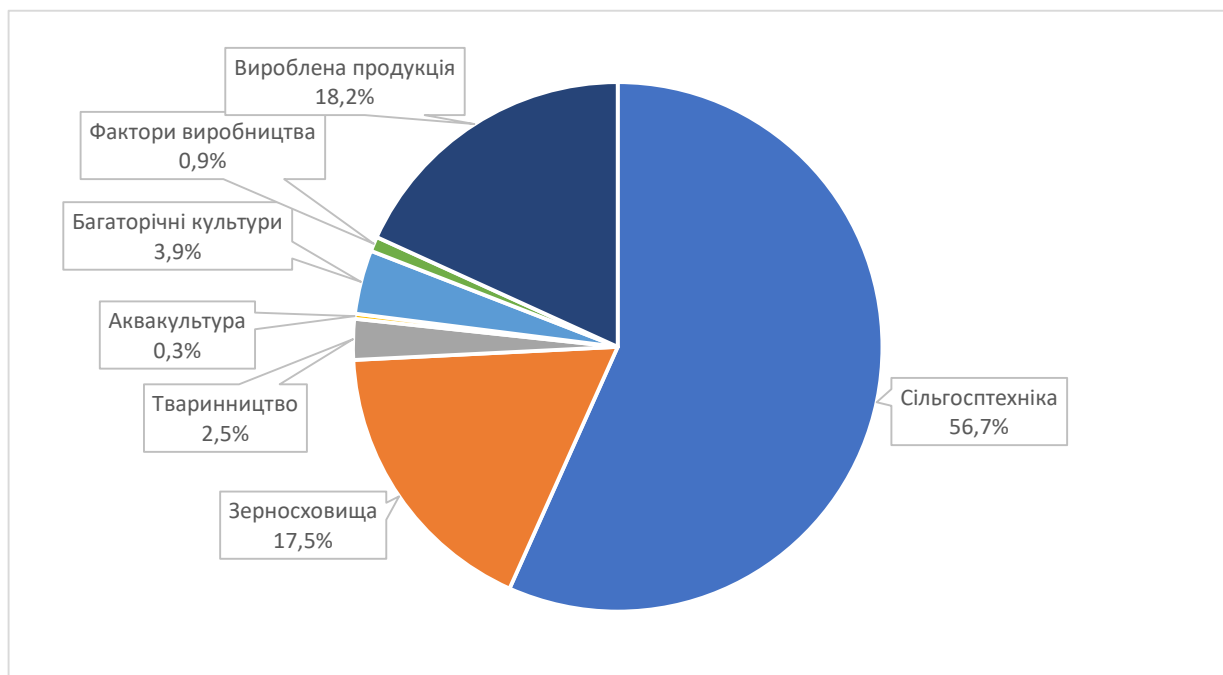

Рисунок 3.1 Розподіл збитків за категоріями, 2024р

Джерело: складено автором за даними [26]

Загалом внаслідок вторгнення частково або повністю пошкоджено близько 181 тисячі одиниць сільськогосподарської техніки та устаткування. Найбільшим джерелом збитків у цій категорії є трактори, приблизно 18,2 тис. з яких знищено і 6,8 тис. пошкоджено (які все ще придатні для ремонту).

Вартість заміни знищених та пошкоджених тракторів становить 1,6 мільярда доларів.

Втрати, що включають недоотриманий дохід виробників сільськогосподарської продукції та збільшення собівартості продукції складають 69,8 мільярдів доларів. Ці втрати охоплюють зменшення виробництва рослинництва та тваринництва, втрати через зниження внутрішніх цін на ключові сільськогосподарські культури, підвищення собівартості виробництва та витрати на рекультивацію пошкоджених земель. Загальні втрати через зниження виробництва в рослинництві становлять 35,1 мільярда доларів, додаткові втрати через зниження виробництва тваринницької продукції становлять 5,6 мільярда доларів, втрати, спричинені зниженням внутрішніх цін, оцінюються в 24,1 мільярда доларів, а втрати через підвищення собівартості виробництва оцінюються в 4,4 мільярда доларів. (рис 3.2) [26]

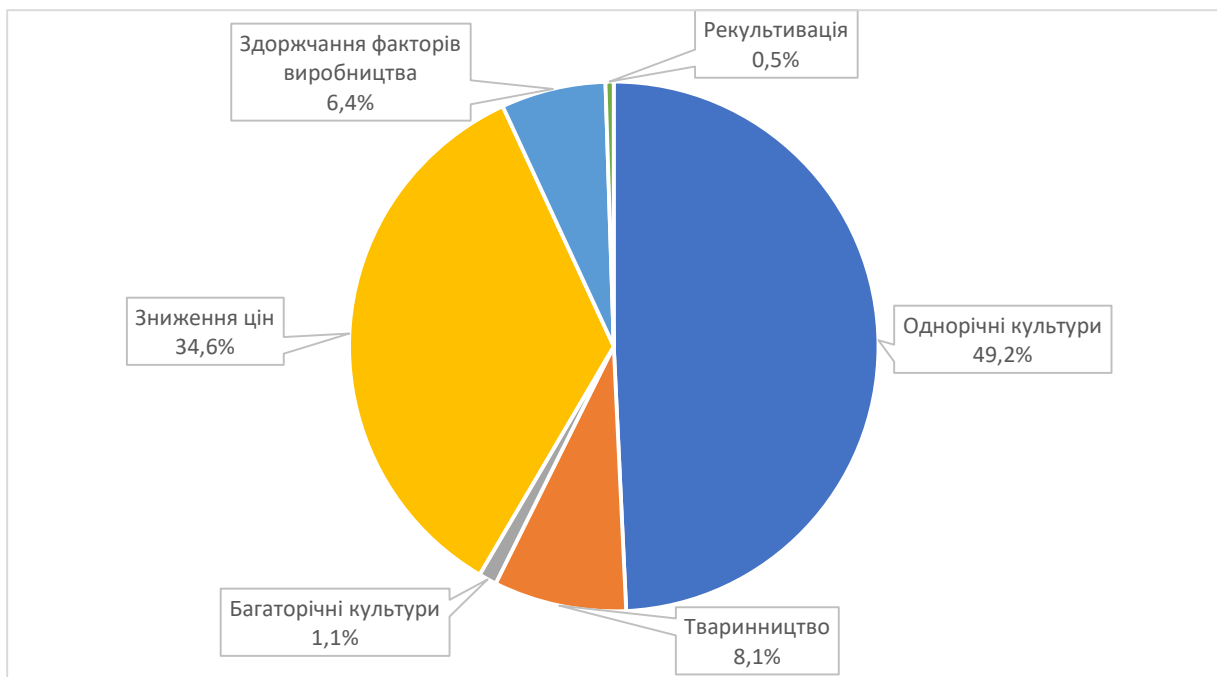

Рисунок 4.2 Розподіл втрат за категоріями, 2024р

Джерело: складено автором за даними [26]

Не менш важливою місією після звільнення наших територій – є очищення ґрунтів. Згідно дослідженням впливу російсько-української війни на довкілля, Україна – найбільш замінована країна в світі. Станом на травень 2023 року площа замінованих через війну полів становить 8 млн га, через простій

яких Україна щорічно буде втрачати від 800 млн дол.[30] Проте забрудненість ґрунтів це не лише про міни, щодня інтенсивно ведуться обстріли дозволеними та забороненими снарядами, утворюються вирви від авіабомб та артилерійських обстрілів, створюються нові заміновані території, знищується важка військова техніка, що призводить до витоку нафтопродуктів, випалення землі та ін. Всі ці наслідки воєнних дій забруднюють ґрунт, а з цим й негативно впливають на економіку країни та здоров'я людей. Війна продовжується, тому наразі нереально дослідити всі ґрунти, які піддались воєнно-техногенному забрудненню. На даному етапі гарною ідеєю буде створити теоретичну та законодавчу базу для подальшої рекультивації земель.

Враховуючи масштаби збитків та втрат, яких зазнали сільгоспвиробники в Україні, повне відновлення потенціалу галузі потребує значних ресурсів. Потреби у реконструкції спрямовані на заміну пошкоджених активів, тоді як потреби у відновленні відображають ресурси потрібні для відновлення сектору шляхом вирішення проблем, з якими сектор стикається, разом із підвищенням екологічності (sustainability) виробництва, розвитку виробництва з доданою вартістю та підтримкою інституцій. Загальні потреби у реконструкції та відновленні оцінюються в 56,1 мільярди доларів США.

За рік війни Україна опустилася на 71-ше місце серед 113 країн світу (2022 р.) у рейтингу Глобального індексу продовольчої безпеки (Global Food Security Index), тоді як до війни у 2021 р. перебувала на 58-му місці, тобто знизилася на 13 позицій. При цьому найгірший стан української продовольчої безпеки за критерієм «сталий розвиток та адаптація» – 43,5 бала зі 100 балів, 94-те місце у глобальному рейтингу, тоді як у 2021 р. було 56-те. Пониження на 38 позицій відображає посилення проблем щодо доступу й «управління водними та іншими природними ресурсами», «управління ризиками стихійних лих», низький ступінь політичних зобов'язань щодо адаптації (створення систем і впровадження практик управління галузевим ризиком), що засвідчує вразливість вітчизняного сільського господарства. «Наявність продовольства»

теж оцінено на низькому рівні – 48,1 бала, 93-тє місце у рейтингу через наявність політичних та соціальних бар'єрів доступу до продовольства, низький рівень зобов'язань щодо продовольчої безпеки, неналежний стан інфраструктури ланцюга постачання.[33]

Обсяги експорту за 2022 рік могли б стати рекордними для України за всю історію незалежності. У січні-лютому 2022-го український експорт демонстрував позитивну динаміку зростання, обсяги експорту зросли порівняно з аналогічним періодом 2021 року — приріст становив близько 37%. Проте статистичні дані за березень 2022-го вже засвідчили про суттєве падіння — скорочення становило понад 50%. Деяке відновлення експорту почалося з травня 2022 року — посприяло відновленню експорту розблокування українських портів.

Завдяки деблокаді українських портів у 2022 році та налагодженню постачання залізничним і автомобільним транспортом стало значно простіше експортувати аграрну продукцію. Проте блокування росією морських шляхів («зернового коридору») у 2023 році суттєво вплинуло на скорочення обсягів експорту української аграрної продукції. Крім того, з топ-10 імпортерів української аграрної продукції вісім країн — це члени ЄС, при цьому чотири з них мають спільні кордони з Україною. Країни Європейського Союзу наразі відіграють критично важливу, а подекуди навіть вирішальну роль при збуті української аграрної продукції. Ембарго та інші обмеження на поставки з України, запроваджені у квітні-травні 2023 року Польщею, Угорщиною, Словаччиною та Болгарією, також призвели до зниження кількісних і вартісних показників українського аграрного експорту.

Звісно, серед основних причин такого блокування, окрім політичних, можна виділити такі: залишення частини транзитного експорту в країнах ЄС, що призвело до порушення основних виробничих і торговельних ланцюжків цих країн, при цьому неготовність інфраструктури зазначених країн ЄС до значних обсягів українського експорту лише посилила проблему. Крім того,

погіршили ситуацію і зміна кон'юнктури ринку, зниження цін на світових ринках, дешевизна українського зерна порівняно з європейським. Усі зазначені причини потрібно вирішувати комплексно, якщо подібні ситуації з раптовим блокуванням аграрного експорту періодично повторюватимуться, потенціал українського аграрного експорту і надалі буде падати.

Серед можливих шляхів усунення імпорتنих обмежень на українську аграрну продукцію в ЄС можна передусім виділити заходи з пришвидшення євроінтеграції України та протидії аграрному лобізму в Європейському Союзі. Враховуючи рівень дотаційності європейського сільського господарства та потенційні можливості українського аграрного сектору, Україна здатна повністю забезпечити продовольчу безпеку ЄС.

Шляхом до розв'язання логістичних проблем можна виділити: активне розширення відповідної інфраструктури (будувати логістичні хаби), ефективно планувати і формувати вантажі, нарощувати пропускні можливості на кордонах. Також зважаючи, що робота «зернового коридору» не є стабільною і залежить від дуже багатьох факторів, і передусім від дій Росії, потрібно активніше розбудовувати портову інфраструктуру Дунаю. На даний момент багато громадян України вважає недоцільним використання коштів на розвиток інфраструктури, в основному на ремонт доріг. Проте моє бачення цієї ситуації таке: якісна інфраструктура – працююча економіка – сильна країна – наша перемога.

Поки триває робота над вирішенням питання логістики експорту сільськогосподарської продукції, уряд працює над мінімізацією бюрократичних процедур для аграрного бізнесу, зокрема, запити виробників для отримання необхідних ліцензій і сертифікатів будуть опрацьовуватися щонайбільше добу. Крім того, прийнято зміни для спрощення імпорту сільськогосподарської рослинної продукції, зокрема посівних матеріалів. Так, у роботі Держпродспоживслужби запроваджено принцип екстериторіальності. За наявності фітосанітарного сертифіката фітосанітарний контроль

здійснюватиметься лише у формі інспектування без фітосанітарної експертизи, а також через направлення запитів Держпродспоживслужбою для отримання інформації (але не частіше одного разу протягом місяця).[27]

Військова агресія внесла значний негативний вплив на аграрну сферу. Фермери шукають консультаційних порад від експертів в таких питаннях, як фінанси та інвестиції, постачання та збут, пошук партнерів та побудова відносин з владою, також вирішення питання логістики експорту сільськогосподарської продукції та ціни на продукцію, що окуповуватиме всі витрати, які несуть фермери.

Пріоритетними напрямками державної підтримки аграрного сектора економіки повинні бути: тарифне та цінове регулювання; субсидування та дотування виробництва сільськогосподарської продукції; надання пільгової кредитної підтримки аграрним господарствам; забезпечення підтримки пільгового оподаткування сільськогосподарських підприємств шляхом встановлення спеціальних режимів оподаткування та пільгових тарифів непрямого оподаткування на продовольчу продукцію (зокрема, ПДВ); стратегічна та програмно-цільова підтримка сільськогосподарських товаровиробників шляхом стимулювання кооперації та інтеграції в аграрному секторі, розвитку сільських територій, підвищення продуктивності праці в аграрному виробництві, розширення переробних господарств для створення продуктів з доданою вартістю тощо.

Попри наявні складнощі українські фермери розпочинають сезон 2024 року. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства станом на 26 квітня 2024 року на контрольованій Україною території вже засіяно 2 млн 546 тис. га зернових та зернобобових культур. З яких, зокрема:

- кукурудзи – 1 189 тис. га;
- ячменю – 761,5 тис. га;
- пшениці – 223,3 тис. га;
- гороху – 159,2 тис. га;

– вівса – 146,6 тис. га.

Соняшнику посіяно 1 996,9 тис. га, сої - 208,6 тис. га, цукрових буряків - 238,7 тис. га. Аграрії Вінниччини, Полтавщини, Хмельниччини, Буковини та Чернігівщини завершили сівбу цукрових буряків. (рис 3.3)

Рисунок 5.3 Стан посівної 2024 на 26.04.2024р [28]

Українська зернова асоціація оцінює потенційний врожай в 2024 році на рівні 76,1 млн т зернових та олійних. В той час як врожай 2023 року за оцінкою УЗА склав 82,6 млн т зернових та олійних. (рис 3.4) Потенційне зниження врожаю в новому сезоні буде викликане скороченням посівних площ в основному під зерновими культурами через несприятливу цінову кон'юнктуру на світовому ринку та порівняно дорогу логістику експорту. За таких умов, експорт в новому сезоні 2024/2025 може скласти близько 43,7 млн т. В поточному сезоні за оцінкою УЗА експорт зернових та олійних може сягнути 53,1 млн т зернових та олійних за умов безперешкодної роботи українського морського коридору та Дунайського шляху. (рис 3.5) [29]

Рисунок 6.4 Прогноз врожаю зернових та олійних 2024, млн т [29]

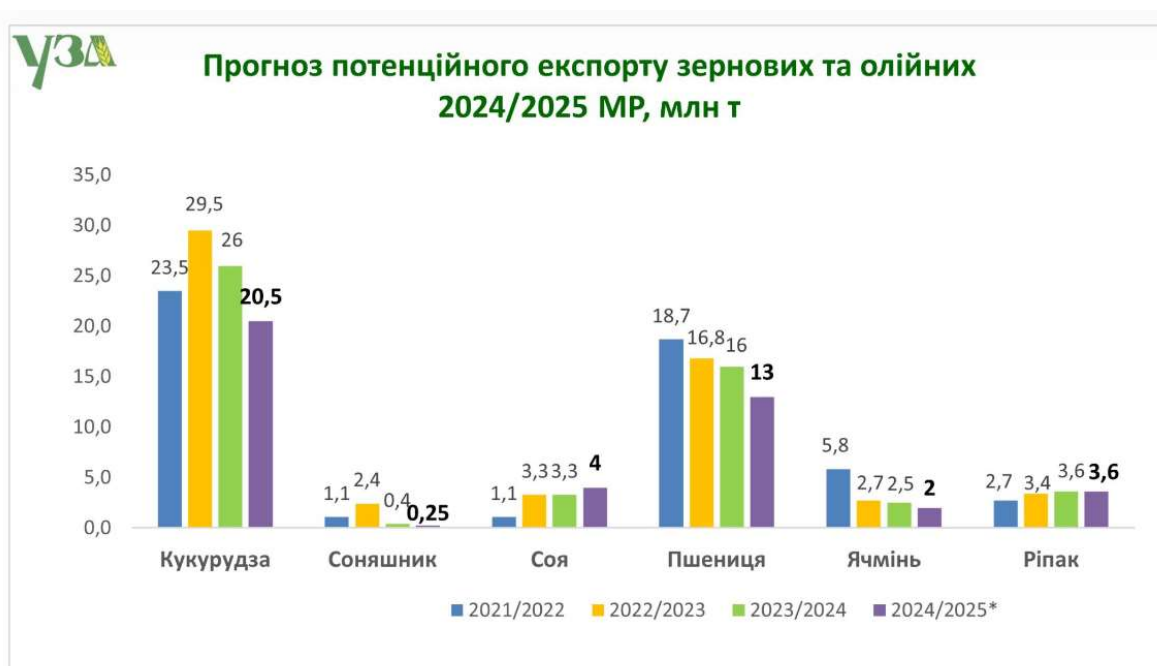

Рисунок 7.5 Прогноз потенційного експорту зернових та олійних 2024/2025 МР, млн т [29]

Як свідчать дані бакалаврської роботи аграрний сектор, до вторгнення російських військ в Україну, загалом динамічно розвився. Зважаючи неможливість прогнозування перебігу війни, окрім оперативного розв'язання поточних проблем галузі треба поступово формувати стратегічне бачення майбутнього розвитку сільського господарства. Для подолання найбільш значущих проблем аграрного сектору України в умовах війни та в післявоєнний період необхідно здійснити наступне:

- спростити ведення бізнесу для аграрних підприємств, скоротивши бюрократичні бар'єри та адміністративний тиск;
- підвищити якість безпечності продукції відповідно до вимог міжнародних стандартів, включаючи розробку заходів для підвищення якості продукції громадян;
- залучити висококваліфікований персонал в аграрний сектор: менеджерів, ІТ спеціалістів, науковців та вузькопрофільних аграрних спеціалістів;
- адаптація виробництва аграрного сектору України до вимог Європейського Союзу;
- підтримка малого фермерства, сприяння роздрібним торговцям до внутрішньої заготівлі фруктів та овочів;
- технологічний розвиток та діджиталізація аграрного сектору;
- стимулювати розвиток переробної промисловості в агросекторі, з акцентом на принципи Green Deal;
- створити сприятливі умови для переходу аграрного сектору до сталого виробництва, яке відповідає принципам екологічності, економічності та соціальної відповідальності.

Парадоксально, але війна чітко виявила, наскільки Україна важлива як для світових продовольчих ринків, так і для економіки ЄС. Якби цинічно це не звучало, але війна – це розвиток, каталізатор всіх науково-технічних процесів. Тому з іншого боку, це величезна можливість для України, для секторів економіки, для аграрного сектору, для фермерів заявити про себе і створювати неймовірно якісну, конкурентоспроможну продукцію, завдяки модернізації та новому погляду на процеси.

3.2. Інноваційно-технологічний розвиток аграрного сектору України

Сільське господарство України – потужна, експортоорієнтована галузь національної економіки, яка засвідчила свою життєздатність як під час ведення бойових дій на території нашої держави, так і під час пандемії COVID-19. Однак його подальше ефективне й стале функціонування безумовно пов'язане з інноваційним розвитком, із впровадженням інновацій в усі галузі сільськогосподарського виробництва та на всі його етапи. Вчені стверджують, що до 2050 року населення земної кулі зросте з 7-ми мільярдів до 9-ти. Площі орних земель скорочуватимуться через експансію мегаполісів та погіршення ґрунтово-кліматичних умов. Перед світом постане завдання: як отримати більше, задіявши менше ресурсів. Тобто, виживуть лише ті виробники та бізнеси, які будуть запроваджувати енергозберігаючі та економні інновації.

Необхідно розуміти, що наука, дослідження та технології лежать в основі аграрного сектору. Без використання передових технологій та постійного удосконалення наукових досліджень неможливо досягти високих врожаїв і якісних продуктів. Тому агровиробникам, особливо малим, потрібно розуміти, що економія на сучасних технологіях — це короткозорість у бізнесі, що може призвести до втрати прибутковості та ефективності. Це можна застосувати і на рівень держави: ігноруючи аграрну науку і дослідження, ми ризикуємо зустріти проблеми у майбутньому.

Технологічні компанії відіграють важливу роль, оскільки їхні розробки спрямовані на просування аграрного сектору та дозволяють збільшувати врожайність, розробляти нові методи вирощування культур, знаходити інноваційні шляхи адаптації до кліматичних змін та інше. Робота цих компаній сприяє не лише продовольчій безпеці, а й сталому розвитку всіх взаємопов'язаних екосистем.

Серед сучасних інноваційних рішень вирішальне значення надається колись пов'язаним із землею сільськогосподарського призначення ланцюжкам доданої вартості, довкілля, клімат, біорізноманіття, суспільство, споживачі тощо (рис 3.6). В основу майбутнього ляжуть такі основні поняття, як стале виробництво (sustainability), – де розумні та ощадливі технології запроваджуватимуться по всьому ланцюгу виробництва та циклічна економіка (circular economy), – яка ґрунтується на принципах кругового та безвідходного виробництва.

Роботи та дрони	• Прискорити автоматизацію шляхом заміни ручних процесів(збір урожаю, посадка, обприскування, посів, зрошення тд)
Сенсорні пристрої	• Збирати польові дані в режимі реального часу, дозволяючи приймати рішення на основі конкретних даних
ШІ	• автоматизувати розпізнавання аномалій та хвороб та вживати коригувальні заходи
Точне землеробство	• використання точної кількості ресурсів, таких як вода, пестициди, добрива і тд
Біотехнології	• покращити якість вирощуваних культур з бажаною стійкістю до хвороб, посухи та висока врожайність
Аналітика	• використовувати для збору даних
Гідропоніка, аеропоніка	• для вирощування рослин без ґрунту в рідкому живильному середовищі або парі
Датчики з Інтернет-підключенням	• використання пристроїв з живленням від батарейок, які можуть вимірювати витрати, якість води, температуру та інше

Рисунок 8.6 Інноваційні рішення для аграрного сектору

Джерело: складено автором

Майбутнє аграрного сектора нерозривно пов'язане з розвитком ІТ-технологій, впровадженням унікальних інновацій та автоматизацією процесів. Вже зараз великі гравці у сфері сільського господарства активно використовують системи точного землеробства, здійснюють супутниковий моніторинг у реальному часі, використовують GPS-навігацію, картування, безпілотники, квадрокоптери, створюють мережі метеостанцій та власні науково-дослідні центри. Проте, більшість українських аграріїв поки що лише розглядають можливість впровадження інновацій, не ризикуючи їхнім втіленням. Прикладами інновацій є система GPS-нагляду та моніторингу

споживання палива. Наприклад, завдяки розробленій системі за 4 роки домогосподарство заощадило 15 млн доларів США, що перевищує щорічні інвестиції в інновації семи найбільших агрохолдингів країни. Інший приклад: диференційоване внесення компенсаційних норм азотних добрив дозволяє раціонально розкидати добрива по полю та повертати в ґрунт поживні залишки з основними елементами живлення. Застосування цієї технології дає економію від 120 до 300 доларів США на 1 га в залежності від зібраного врожаю. [31]

Інноваційні перетворення в аграрному секторі є вкрай необхідними, але в той же час і достатньо дорогими, тому вони мають супроводжуватися фінансовою підтримкою з боку держави, значними інвестиціями, пільговим кредитуванням, субсидіями та державними програмами переходу від сировинного експорту до експорту продукції з високою доданою вартістю; за перехід до сталого сільського господарства (точне землеробство, мінімальний обробіток ґрунту, електронна карта полів, використання GPS технологій); для налагодження експортних зв'язків з Азією, Африкою, ЄС, США; на підвищення стандартів безпеки харчових продуктів; за енергонезалежність галузі за рахунок використання альтернативних видів енергії; на реалізацію інфраструктурних проектів, що дозволяють збільшити виробництво та знизити його собівартість, втрати сировини та готової продукції під час зберігання та транспортування; та для підвищення ефективності систем управління сільськогосподарськими підприємствами. (рис 3.7)

За останні роки загальні капіталовкладення на 1 га землі коливаються від 70 до 100 дол. США. Проте лише за капіталовкладень понад 150 дол. США/1 га можна вважати, що країна розвивається в напрямку інноваційної модернізації. [31] Оскільки війна триває, багато домогосподарств і сімейних ферм, індивідуальні виробники сільськогосподарської продукції, малі підприємства, трейдери та переробники сільськогосподарської продукції відчують труднощі з доступом до виробничих ресурсів, фінансування та інвестицій для підтримки. З 2021 року Україна отримує значну допомогу від

Рисунок 9.7 Практичні інструменти та напрями залучення коштів [23]

Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), яка активно підтримує фермерів. Наразі вже отримано насіння озимої пшениці для забезпечення виробничих потреб під урожай 2023 року; зернові рукава (понад 30 тисяч плюс 105 комплектів спецтехніки для завантаження/розвантаження); корм для тварин; багатоцільова грошова допомога та путівки на придбання інших засобів виробництва. Зокрема, у 2022 році ФАО виділила 2,4 млн доларів США на закупівлю насіння овочів, насіння зернових, картоплі для українських аграріїв. За інформацією ФАО понад 185 тис. сільських родин отримали в межах підтримки насіння овочів, корми для тварин, птицю, ваучери та грошову допомогу. У додатку Ж наведено план цільових програм ФАО на найближчі роки з підтримки України у аграрній сфері. За кількістю транзакцій аграрний сектор посідає друге місце.

Окрім того багато можливостей для інноваційного розвитку свого господарства фермери можуть знайти у грантових програмах. Однією з таких є проєкт USAID Агро та компанія “Френдт”, що дає змогу фермерам

заощаджувати до 80% на інноваційних послугах із точного землеробства. Він охоплює впровадження таких технологій як автоматичне водіння, диференційне внесення ТМЦ, карта врожайності поля та цифровий аудит поля. Учасник проєкту може сплатити лише 20% вартості послуги, щоб отримати доступ до них.

Таким чином, інноваційний розвиток у сфері сільського господарства потребує значних інвестицій, як вітчизняних, так і з-за кордону, оскільки цей бізнес є високоризиковим. Щоб знизити цей ризик і зробити інновації ефективнішими, потрібно створити економічний механізм, який би включав в себе пільгове оподаткування, дешеве кредитування, страхування та інші гарантії. Для досягнення цілей інноваційного розвитку необхідно визначити мету і стратегію, розробити інноваційні проєкти, управляти ризиками та персоналом, впроваджувати та оцінювати нові технології. Інноваційний розвиток може значно підвищити конкурентоспроможність аграрного сектору, а Україна, як аграрна держава, має всі можливості стати важливим гравцем на світових ринках.

Україна – аграрна держава, відтак, стрімкий та ефективний розвиток цього сектору є надзвичайно важливим. Очевидно, що рух в майбутнє неможливий без залучення новітніх технологій і тут значну роль відіграє їх грамотне впровадження та продуктивне використання.

3.3. Механізми підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на глобальному продовольчому ринку.

Сільське господарство в Україні є ключовим сектором економіки, який забезпечує засоби до існування для близько однієї третини населення. Завдяки великій площі родючих земель, сприятливим кліматичним умовам і вигідному інвестиційному клімату, Україна не лише забезпечує себе продовольством, але і експортує його в Азію, Африку, на Близький Схід і в інші країни. До війни

темпи зростання сільського господарства в Україні були одними з найвищих серед інших секторів (із щорічним зростанням 5-6%), частка у ВВП складала 10,9%, до 2021 року сектор забезпечував 17% внутрішньої зайнятості.

Найбільший вплив на рівень прибутковості аграрного сектору України протягом 2022–2023 рр. мали:

- експортна логістика;
- девальвація гривні;
- збільшення цін на матеріально-технічні ресурси (далі – МТР).

Якщо до повномасштабного вторгнення Росії в Україну 95% зернових та олійних культур експортувалися через чорноморські порти, з лютого по серпень 2022 р. агропродукція експортувалась лише через дунайські порти, залізницю та автомобільні шляхи до/через країни ЄС із дуже високими витратами на транспортування та перевалку. Чорноморська зернова ініціатива відновила експорт через чорноморські порти України з результатом 33 млн тонн із серпня 2022 р. по липень 2023 р., що сприяло зниженню світових цін на продовольство та підтримало спроможність українського агросектору. Відтак призупинення Чорноморської зернової ініціативи у липні 2023 р. негативно вплинуло на експорт вітчизняної сільськогосподарської продукції.

За перші місяці війни 2022 року гривня девальвувала на 30% за курсом НБУ, а за комерційним – навіть більше. Через девальвацію національної валюти знизились витрати на такі складові собівартості виробництва, як орендна плата за землю, витрати на оплату праці, єдиний податок 4 групи тощо, але збільшилися ціни на ресурси (паливо, добрива, засоби захисту рослин, запасні частини та насіння) з фіксованою ціною у доларах США або євро.

Ускладнення логістики імпорту ресурсів у поєднанні з високими цінами на енергоносії у 2022 р. спричинили додаткові витрати на паливо, добрива та засоби захисту рослин. Постачання палива було особливо проблематичним протягом весни – літа 2022 р. У 2023 р. ситуація з більшістю засобів

виробництва стабілізувалася, а ціни дещо знизилися. Проте вони не досягли рівня до початку повномасштабного вторгнення. Як наслідок, використання МТР, особливо добрив, скоротилось.

Орендна плата за землю у 2022 р. в національній валюті була такою ж або трохи вищою, ніж у 2021 р. У 2023 р. рівень орендної плати за землю зріс приблизно на 5 – 10%. Більшість господарств не змогли підвищити оплату праці у 2022 р. та зберегли її на рівні 2021 р. у гривневому еквіваленті. У 2023 р. багато аграріїв збільшили витрати на оплату праці на 10–20%, щоб частково компенсувати інфляцію та девальвацію гривні, а також з метою мотивації працівників.

Ключовими факторами впливу на сільське господарство України у 2024-2025 роках будуть динаміка цін на експортних ринках, можливість експорту через Чорне море та/або ЄС, вплив погоди на врожайність, витрати на логістику, доступ до фінансування (наявність доступних кредитів), ціни на енергетичні ресурси та їхня доступність, а також динаміка обмінного курсу гривні.

Агробізнес контролює 53,9% орних земель і забезпечує 54,5% валового внутрішнього сільськогосподарського виробництва України, головним чином спеціалізуючись на виробництві зернових та олійних культур на експорт. Іншу частку, 46,1% сільськогосподарської продукції, забезпечують різноманітні малі і середні сімейні фермерські господарства і особисті селянські господарства, які обробляють 45,5% землі, вирощуючи картоплю, овочі, фрукти, зерно та виробляючи молочну та м'ясну продукцію для особистого споживання та продажу на внутрішніх ринках.

В той час як експортоорієнтований агробізнес зазнав найбільших втрат, особливо на початку війни, сімейні фермерські господарства та особисті селянські господарства змогли пристосуватися до екстремальних умов і забезпечувати продовольством українську армію та населення.

Незважаючи на важливу роль, яку відіграють сімейні фермерські господарства у сільськогосподарському виробництві для внутрішньої продовольчої безпеки, українські політики часто ігнорують інтереси сімейних фермерських господарств і особистих селянських господарств та віддають перевагу великому бізнесу у своєму баченні економічного розвитку. Багато програм розвитку сільського господарства та сільської місцевості *де-юре* спрямовані на підтримку різних виробників продуктів харчування, але *де-факто* бенефіціаром є агробізнес, який отримує близько 60-70% державних сільськогосподарських субсидій і монополізує індустріальний ланцюг створення вартості агропродовольчої продукції.

Беручи до уваги тверді наміри України приєднатися до ЄС, український уряд тепер має переглянути правила та норми щодо розвитку сільського господарства та сільських територій, щоб вони відповідали Спільній аграрній політиці ЄС (що теоретично мало б означати меншу підтримку для великомасштабного експортно-орієнтованого агробізнесу і більше інвестицій у комерціалізацію сімейних фермерських господарств та у програми сільського розвитку).

Найбільш точно відображає моє бачення розвитку конкурентоспроможності українського аграрного сектору третій етап Нової аграрної політики (2026-2032 рр.). Який передбачає здійснення наступних заходів [34]:

- стимулювання переробки сільськогосподарської сировини (насамперед зерна та олійних культур),
- будівництво насіннєвих заводів,
- підтримка внутрішнього виробництва сільськогосподарської техніки та обладнання,
- розвиток перевезень річкою Дунай як одного з ефективних способів доступу до ринків Центральної та Західної Європи.
- підтримку органічного сільського господарства,

- виконання вимог Зеленої угоди ЄС та подальше приведення української аграрної політики у відповідність до положень Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.

Зазначені заходи насамперед спрямовані на підвищення економічної ефективності агробізнесу, диверсифікацію експортних ризиків та радикальне підвищення ефективності землекористування. [35]

Основна перешкода для розвитку України – це те, що ми сировинна країна. Україна наразі переважно експортує сировину, але настає час розглянути можливості переробки продукції для отримання більш високої цінності. Наприклад, яблука можуть перетворюватися на яблучні чипси, що дозволяє продавати їх за більш високу ціну. Цей напрям переробки має великий потенціал для росту.

Потрібно займатися диверсифікацією продукції. Є однозначно прибуткові культури. Там є чіткий механізм: як вирощувати, як продавати. А є культури, які мають попит, але потребують часу, специфічної техніки та знань. Наприклад, часник, волоські горіхи, льон. Там треба інвестиції, і виходить, що цим поки займаються переважно ентузіасти. Проте потенціал у таких культур немалий.

Не менш важливою є тема збереження здоров'я ґрунтів, особливо після воєнних подій. Розвиток виробництва біопрепаратів, мікробіологічних та бактеріальних препаратів допоможе активізувати природні ресурси ґрунту у важкодоступній формі. Очікуються інвестиції після завершення конфлікту, і важливо витратити їх розумно. Вже зараз варто розглядати можливі плани для майбутнього, щоб ефективно використати ці інвестиції.

ВИСНОВКИ

Український аграрний сектор стоїть перед викликом адаптації до глобальної продовольчої безпеки, що визначається сучасною парадигмою світового розвитку. З моменту прийняття Цілей сталого розвитку ООН, глобальна продовольча безпека стала однією з основних складових рівномірного і стійкого розвитку. Подальше забезпечення безпеки продовольства вимагає ретельного аналізу сучасного стану та перспектив розвитку глобального продовольчого ринку, а також розробки напрямів і механізмів підвищення ролі аграрного сектору України в цьому процесі.

Аналіз сучасного стану глобального продовольчого ринку свідчить про те, що він постійно змінюється під впливом різних факторів, включаючи економічні, соціальні та екологічні аспекти. Європейський продовольчий ринок має свої особливості, проте йому теж загрожує ряд викликів. У цьому контексті аграрний сектор України може відігравати значну роль у забезпеченні як глобальної, так і європейської продовольчої безпеки, використовуючи свій потенціал та переваги.

Для досягнення цієї мети, необхідно активно працювати над вирішенням сучасних проблем українського аграрного сектору, таких як вплив воєнних дій, низька ефективність виробництва, висока залежність від зовнішніх ринків та інші. Інноваційно-технологічний розвиток може стати ключовим фактором у підвищенні продуктивності та конкурентоспроможності українського аграрного сектору. Впровадження новітніх технологій, які дозволять оптимізувати виробничі процеси та зменшити вплив на навколишнє середовище, буде сприяти досягненню цих цілей.

Підвищення конкурентоспроможності українського аграрного сектору на глобальному продовольчому ринку може бути досягнуто через розробку та впровадження механізмів стимулювання ефективного виробництва,

підтримки інновацій та розвитку інфраструктури. Також важливо вдосконалювати систему управління та регулювання аграрного сектору з метою забезпечення його стійкого розвитку та відповідності вимогам міжнародних стандартів.

Узагальнюючи, розвиток українського аграрного сектору у контексті глобальної продовольчої безпеки потребує комплексного підходу та співпраці всіх зацікавлених сторін, включаючи урядові органи, науково-дослідні установи, бізнес та суспільство. Тільки таким чином Україна зможе відігравати важливу роль у забезпеченні стабільності та стійкості глобального продовольчого ринку і сприяти досягненню цілей сталого розвитку. Продуктивна співпраця між цими секторами дозволить реалізувати потенціал українського аграрного сектору, забезпечити його конкурентоспроможність на міжнародному ринку та зберегти біорізноманіття. Такий підхід сприятиме створенню стійких механізмів запобігання кризам у глобальній продовольчій системі та забезпечить сталість постачання продовольства для населення світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Матросова Л. М. Проблеми розвитку агропромислового комплексу України як напрям підвищення конкурентоспроможності економіки. Економіка та управління національним господарством. 2020. № 42. С. 83–90
2. Пасхавер Б. Цінова конкурентоспроможність аграрного сектора / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 80-84.
3. Денисенко М. П., Новіков Д. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільського господарства України. Агросвіт. 2019. № 12.
4. Зеленська О.О. Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. / О.О. Зеленська // Вісник ЖДТУ : Серія Економічні науки. – 2012. – № 1 (59). – с. 108–112.
5. Food security. International food policy research institute. URL: <https://www.ifpri.org/topic/food-security>
6. Цілі сталого розвитку: Україна. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
7. FAOSTAT. Sustainable development goals. URL: <https://www.fao.org/sustainable-development-goals-data-portal/data/>
8. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. URL: <https://www.fao.org/documents/card/en/c/cc3017en>
9. Stakeholder-designed scenarios for global food security assessments Michiel van Dijk^{a,b,*}, Marc Gramberger^c, David Laborded^d, Maryia Mandryke^e, Lindsay Shutes^{b,f}, Elke Stehfest^g, Hugo Valina^h, Katharina Faradsch. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/287794163.pdf>
10. Food security: sufficient safe and healthy food for everyone URL: <https://www.wur.nl/en/show/food-security-11.htm>
11. Погорєлова О. В. Визначальні детермінанти сучасних тенденцій формування продовольчого потенціалу. Агросвіт. 2022. № 7-8. С. 36-46.
12. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2023. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum. Rome, FAO. URL: <https://www.fao.org/3/cc3017en/cc3017en.pdf>
13. Lacina Balma, Tobias Heidland, Sebastian Jävervall, Hendrik Mahlkow, Adamon N. Mukasa and Andinet Woldemichael. Long-Run Impacts of the Conflict in Ukraine on Food Security in Africa URL: <https://www.ifw->

- kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/fis-import/961783b5-2845-49a1-9da2-e05404c49687-kpb_ukraine_special_1.pdf
14. Glauber, Joseph W., Laborde Debucquet, David, The Russia-Ukraine conflict and global food security. URL: <https://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/136772/file/name/136984.pdf>
 15. Кучечук Л.В. Вплив пандемії Covid-19 на загострення глобальної продовольчої проблеми. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Особливості суспільно-політичного розвитку та модернізаційні процеси у країнах пострадянського простору». Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна 2022. С. 79-82
 16. FAO. 2023. Agricultural production statistics 2000–2022. FAOSTAT Analytical Briefs, No. 79. Rome
URL: <https://www.fao.org/3/cc9205en/cc9205en.pdf>
 17. AMIS Market Monitor No. 118 May 2024. URL: https://www.amis-outlook.org/fileadmin/user_upload/amis/docs/Market_monitor/AMIS_Market_Monitor_current.pdf
 18. WTO World Trade Statistical Review 2023, URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_e.pdf
 19. Report Linker, Food Market Outlook, URL: <https://www.reportlinker.com/clp/global/793>
 20. EUROSTAT Key figures on the European food chain – 2023 edition
URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/18054337/KS-FK-23-001-EN-N.pdf>
 21. Bergevoet, R., Jukema, G., & Verhoog, D. (2022). Impact analysis of the war in Ukraine URL: <https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/568026>
 22. EU Statistics, Ukraine agriculture export to the EU URL: <https://www.statista.com/statistics/876118/ukraine-agricultural-exports-to-the-eu/>
 23. Агробізнес України, Інфографічний довідник 2022/2023 МР URL: https://agribusinessinukraine.com/get_file/id/the-infographics-report-ukrainian-agribusiness-2023.pdf
 24. FAOSTAT, URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#data>
 25. Export of organic products from Ukraine in 2022 to EU URL: <https://organicinfo.ua/en/infographics/ua-organic-import-to-eu-2022/>
 26. Збитки, втрати та потреби сільського господарства через повномасштабне вторгнення Роман Нейтер, Сергій Зоря, Олександр

- Муляр, 2024 URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/02/RDNA3_ukr.pdf
27. Держпродспоживслужба, Під час війни Держпродспоживслужба забезпечує проведення фітосанітарних заходів в повній мірі URL: <https://dpss.gov.ua/news/pid-chas-vijni-derzhprodspozhivsluzhba-zabezpechuye-provedennya-fitosanitarnih-zahodiv-v-povnij-miri>
 28. МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ, Весняна посівна: українські аграрії засіяли 2,4 млн гектарів ярих культур URL: <https://minagro.gov.ua/news/vesniana-posivna-ukrainski-ahrarii-zasily-24-mln-hektariv-iarykh-kultur>
 29. Юлія Немцева, *Kurkul.com*, 2024 р. УЗА прогнозує зменшення врожаю зернових у сезоні 2024 URL: <https://kurkul.com/news/35369-uzaprognozuye-zmenshennya-vrojaju-zernovih-u-sezoni-2024>
 30. Дослідження: Російсько-українська війна: вплив на довкілля, 2023 URL: https://drive.google.com/drive/folders/11dYSZOWjIWJSAufXP_pYDxRIJPtVGrHR
 31. Activities of business entities: statistical collection. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/DSG_2019.pdf
 32. FAOSTAT, Ukraine URL: <https://www.fao.org/faostat/en/#country/230>
 33. Economist Impact, Global Food Security Index 2022, September URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf
 34. Національна рада з відновлення України від наслідків війни Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Нова аграрна політика» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/new-agrarian-policy.pdf>
 35. МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ, Презентація "Стратегія розвитку агропромислового комплексу" URL: <https://minagro.gov.ua/investoram/prezentatsiia-stratehiia-rozvytku-ahropromyslovoho-kompleksu>

Огляд зарубіжної літератури

1. FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2023. The State of Food Security and Nutrition in the World 2023. Urbanization, agrifood systems transformation and healthy diets across the rural–urban continuum. Rome, FAO. URL: <https://www.fao.org/3/cc3017en/cc3017en.pdf>

"The State of Food Security and Nutrition in the World" is an annual report published jointly by five United Nations agencies: the Food and Agriculture Organization (FAO), the International Fund for Agricultural Development (IFAD), the United Nations Children's Fund (UNICEF), the World Food Programme (WFP), and the World Health Organization (WHO). The 2023 edition of the report focuses on the impact of urbanization on agrifood systems and the implications for healthy diets across the rural–urban continuum.

This comprehensive report provides an in-depth analysis of the current state of food security and nutrition globally, highlighting trends, challenges, and policy recommendations. It emphasizes the transformation of agrifood systems in the context of rapid urbanization and explores how these changes affect dietary patterns and nutritional outcomes in both rural and urban areas.

2. Economist Impact, Global Food Security Index 2022, September URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/reports/Economist_Impact_GFSI_2022_Global_Report_Sep_2022.pdf

The "Global Food Security Index 2022" by Economist Impact is an annual report that evaluates the state of food security across various countries worldwide. This comprehensive report, published in September 2022, provides an in-depth analysis of food security based on factors such as affordability, availability, quality and safety, and natural resources and resilience.

The 2022 edition of the Global Food Security Index (GFSI) examines the challenges and progress in achieving food security in the context of ongoing global issues such as climate change, economic instability, and geopolitical tensions. It highlights how these factors impact food systems and the ability of countries to provide sufficient, safe, and nutritious food to their populations.

The report includes detailed rankings and scores for over 100 countries, offering insights into the strengths and weaknesses of each country's food security status. It also explores key trends and policy implications, providing recommendations for improving food security globally.

Economist Impact's GFSI is a valuable resource for policymakers, researchers, and stakeholders in the fields of agriculture, nutrition, and sustainable development. The report features contributions from a diverse group of experts, ensuring a thorough and well-rounded perspective on food security issues. Guidelines for further contributions and methodologies are typically detailed within the report, supporting continued research and analysis in this critical area.

3. Stakeholder-designed scenarios for global food security assessments

Michiel van Dijk^{a,b,*} , Marc Gramberger^c , David Laborded^d , Maryia Mandryke^e , Lindsay Shutes^{b,f} , Elke Stehfest^g , Hugo Valina^h , Katharina Faradsch. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/287794163.pdf>

"Stakeholder-designed scenarios for global food security assessments" is a scholarly article that focuses on developing and analyzing scenarios to assess global food security. The authors, Michiel van Dijk et al., emphasize the importance of incorporating stakeholder perspectives in creating robust and relevant scenarios that can effectively address the multifaceted challenges of food security.

This study outlines a methodology for engaging diverse stakeholders, including policymakers, researchers, and practitioners, in the scenario design

process. By integrating their insights and expertise, the authors aim to produce more comprehensive and realistic assessments of future food security conditions.

The scenarios developed in this study consider various factors affecting global food security, such as climate change, economic trends, technological advancements, and policy interventions. The article provides detailed descriptions of each scenario, exploring potential outcomes and implications for food systems worldwide.

The research highlights the value of stakeholder engagement in enhancing the relevance and applicability of food security assessments. It also discusses the policy implications of the scenarios, offering recommendations for addressing potential food security challenges.

4. Lacina Balma, Tobias Heidland, Sebastian Jävervall, Hendrik Mahlkow, Adamon N. Mukasa and Andinet Woldemichael. Long-Run Impacts of the Conflict in Ukraine on Food Security in Africa URL: https://www.ifw-kiel.de/fileadmin/Dateiverwaltung/IfW-Publications/fis-import/961783b5-2845-49a1-9da2-e05404c49687-kpb_ukraine_special_1.pdf

"Long-Run Impacts of the Conflict in Ukraine on Food Security in Africa" is an analytical report that examines the far-reaching effects of the ongoing conflict in Ukraine on food security across the African continent. Authored by Lacina Balma, Tobias Heidland, Sebastian Jävervall, Hendrik Mahlkow, Adamon N. Mukasa, and Andinet Woldemichael, this report provides a comprehensive assessment of how the disruption in Ukraine has significant implications for Africa's food systems.

This report is a crucial resource for policymakers, researchers, and international organizations involved in food security and agricultural development. It provides a nuanced understanding of the interconnectedness of global events and local food security, emphasizing the need for coordinated efforts to address these complex challenges. The findings and recommendations serve as a basis for

developing strategic interventions to bolster food security in Africa amid global disruptions.

5. Glauber, Joseph W., Laborde Debucquet, David, The Russia-Ukraine conflict and global food security. URL:
<https://ebrary.ifpri.org/utils/getfile/collection/p15738coll2/id/136772/filename/136984.pdf>

"The Russia-Ukraine Conflict and Global Food Security" by Joseph W. Glauber and David Laborde Debucquet is a comprehensive report examining the implications of the ongoing conflict between Russia and Ukraine on the global food security landscape. This publication by the International Food Policy Research Institute (IFPRI) provides a detailed analysis of the multifaceted impacts the conflict has on food production, supply chains, and international markets.

This document serves as a crucial resource for policymakers, researchers, and international organizations involved in food security, agriculture, and economic development. It provides a detailed, evidence-based assessment of the global repercussions of the Russia-Ukraine conflict on food security, offering actionable insights and policy recommendations to address the challenges posed by this geopolitical crisis. The comprehensive analysis and forward-looking perspective make it a valuable contribution to the discourse on global food security in times of conflict.

6. FAO. 2023. Agricultural production statistics 2000–2022. FAOSTAT Analytical Briefs, No. 79. Rome. URL:
<https://www.fao.org/3/cc9205en/cc9205en.pdf>

FAOSTAT Analytical Briefs is a series of analytical documents published by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). They contain statistical data and analytical reviews covering a wide range of aspects of agricultural production on a global scale. The report "Agricultural production statistics 2000–2022" presents data on the production volumes of major

agricultural crops for the period from 2000 to 2022. The analytical review includes key trends, regional differences, and the main challenges faced by modern agriculture. This data is a vital tool for policymakers, researchers, and all stakeholders in the field of agricultural development.

7. WTO. 2023. World Trade Statistical Review 2023. URL:

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/wtsr_2023_e.pdf

The "World Trade Statistical Review 2023" is an annual publication by the World Trade Organization (WTO) that provides comprehensive data and analysis on global trade trends. The report offers detailed statistics on merchandise and commercial services trade, including exports and imports by region and country, as well as data on trade in value-added terms. It also highlights key developments in world trade, such as shifts in trade patterns, emerging markets, and the impact of global economic conditions. This publication is an essential resource for policymakers, economists, and researchers interested in understanding the dynamics of international trade and its implications for global economic growth and development.

8. EUROSTAT. 2023. Key figures on the European food chain – 2023

edition. URL:

<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/15216629/18054337/KS-FK-23-001-EN-N.pdf>

The "Key figures on the European food chain – 2023 edition" is a publication by EUROSTAT, the statistical office of the European Union. This report presents comprehensive statistics and key indicators related to the European food industry, covering various aspects such as production, trade, consumption, and employment within the food sector. It offers insights into trends and developments shaping the European food chain, including analyses of food production practices, market dynamics, and policy implications. Policymakers, researchers, and stakeholders in the agri-food sector rely on this publication for informed decision-making and strategic planning.

9. Export of organic products from Ukraine in 2022 to EU. URL:

<https://organicinfo.ua/en/infographics/ua-organic-import-to-eu-2022/>

This online source provides information on the export of organic products from Ukraine to the European Union in the year 2022. The webpage likely contains data, infographics, or reports detailing the types and quantities of organic products exported from Ukraine to EU countries during the specified period. It may also include analysis or insights into trends, market dynamics, and regulatory aspects affecting the organic food trade between Ukraine and the EU. Stakeholders interested in the organic food industry, trade relations between Ukraine and the EU, and agricultural export trends would find this resource valuable for understanding the scope and dynamics of organic product exports from Ukraine to the EU market.

10.FAOSTAT, Ukraine. URL:

<https://www.fao.org/faostat/en/#country/230>

FAOSTAT, the statistical database of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), provides comprehensive data on various aspects of agriculture, food production, and rural development. The specific link provided directs users to the FAOSTAT page dedicated to Ukraine, offering a wealth of statistical information related to agriculture in the country. This likely includes data on crop production, livestock, forestry, fisheries, food balance sheets, and other relevant indicators. Stakeholders, researchers, policymakers, and anyone interested in Ukrainian agriculture can utilize this resource to access reliable and up-to-date agricultural statistics for informed decision-making, analysis, and research purposes.

Annotation

Ivashko S.Y. “Prospects for the Development of the Ukrainian Agricultural Sector in the Conditions of Global Food Security”

Qualifying bachelor's thesis on specialty 292 "International economic relations", 2024.

The work examines the prospects for the development of the Ukrainian agricultural sector in the context of global food security. An analysis is conducted of the current paradigm of global food security, including its place in the UN Sustainable Development Goals framework and scenarios for achievement. Key aspects of the impact of international conflicts and instability on global food security are highlighted.

The work provides a detailed analysis of the current state and prospects for the development of the global food market, including its structure, dynamics, and trends. Special attention is paid to the European food market and its impact on European food security.

The potential of the Ukrainian agricultural sector in ensuring global and European food security is analyzed, including directions and mechanisms for enhancing its role. The dissertation discusses current problems facing the Ukrainian agricultural sector and ways to address them, including innovation and technological development, as well as mechanisms for increasing competitiveness.

The research results in recommendations for the formulation of an effective strategy for the Ukrainian agricultural sector aimed at ensuring global food security.

Keywords: global food security, Ukrainian agricultural sector, European food market, competitiveness, innovation, Food and Agriculture Organization of the United Nations.

Year: 2024

ДОДАТОК В

Елементи	ОНЕРВ	ЕКО	FFANF	TLTL
Зростання доходу на душу населення	Високий у НІС, середній в інших регіонах: розбіжність	Низький у НІС, високий в інших регіонах: конвергенція	Дуже високий у всіх регіонах: конвергенція	Низький у всіх регіонах: розбіжність
Нерівність	Збільшення між регіонами та всередині них	Зменшено між регіонами та всередині них	Сильно скорочено, особливо між регіонами	Збільшується, особливо між регіонами
Приріст населення	Низький у ЛІС, високий в інших регіонах	Низький	Відносно низький	Середній у НІС, низький в інших регіонах
Технічні зміни	Дуже швидкий	Швидкий	Швидкий	Повільно
Зростання врожайності сільськогосподарських культур	Високий: конвергенція	Стагнація в НІС, висока в інших регіонах: конвергенція	Високий, але з можливим крахом: конвергенція	Низький: розбіжність
Глобалізація	Глобально пов'язані еліти	Глобально пов'язані, локальні ринки	Сильно глобалізований	Деглобалізаційна, національна спрямованість
Міжнародна співпраця	Сильний між елітою	Сильний	Середній	Слабкий
Використання природних ресурсів	Стійкий, керований елітою	Стійкий	Нежиттєздатний	Нежиттєздатний
Дієта	Середньо-м'ясна дієта	Дієта з низьким вмістом м'яса	Багата м'ясом дієта	Середньо-м'ясна дієта
Харчові відходи та втрати	Низький	Дуже низький	Високий	Дуже високо
Міграція	Середній	Середній	Високий від країн з низьким до високим доходом	Середній
Політична орієнтація	На користь еліти	До сталого розвитку	До вільного ринку та зростання	До національних пріоритетів
Вплив зміни клімату	Низький через технології пом'якшення та адаптації	Низьке належне пом'якшення	Високий через відсутність пом'якшення	Високий через відсутність пом'якшення та адаптації

Джерело: складено автором за даними [9]

ДОДАТОК Д

	Коефіцієнт ^а імporto- залежності пшениці у 2020 р. (%)	Коефіцієнт імпортної залежності зернових у 2020 р. (%)	Торгівля ^б баланс сільсько- господарської продукції у 2020 році (млн. дол. США)	Поширеність помірної або серйозної продовольчої безпеки серед загальної кількості населення в середньому за 2018–2020 роки (%)	Поширеність недоїдання в середньому за 2018–2020 роки (%)	Політична стабільність і відсутність наси́льства тероризм (індекс)
Албанія	50.7	35.2	-552	33.8	3.9	0,12
Вірменія	72.6	66.8	-126	12.7	3.4	-0,51
Азербайджан	42.9	32.7	-961	8.9	< 2,5	-0,68
Бангладеш	85.4	12.1	-10 789	31.9	9.7	-0,92
Білорусь	-0,1	3.0	1560 рік		< 2,5	0,29
Бенін	100,0	33.1	-120		7.6	-0,35
Конго	100,0	90,8	-522	88.3	37.7	-0,89
ДР Конго	97,6	15.9	-515	69.2	41.7	-1,81
Єгипет	50.1	42.5	-8038	27.8	5.4	-1,07
Грузія	82.7	61.6	-249	39.7	8.7	-0,45
Ізраїль	93.2	94.2	-4450	13.7	< 2,5	-0,78
Казахстан	-47,1	-66,4	-628	2.3	< 2,5	-0,08

Ліван	81.8	88.7	-1483 рік		9.3	-1,64
Лівія	89.7	93.1	-3422	37.4		-2,57
Монголія	30.4	39.3	-397	26.2	4.3	0,64
Пакистан	8.9	-3,8	-4486		12.9	-2,25
Туніс	65.7	71.8	-875	25.1	3.0	-0,83
Туреччина	31.7	18.4	3049		< 2,5	-1,34
УР Танзанії	89,8	2.3	856	56.4	25.1	-0,36
Ємен	96,8	91.6	-4135		45.4	-2,77

Джерело: складено автором за даними [24]

^a Розраховується як (імпорт пшениці – експорт пшениці)/(виробництво пшениці + імпорт пшениці – експорт пшениці)*100

^b Розраховується як (загальна вартість експорту сільськогосподарської продукції – загальна вартість імпорту сільськогосподарської продукції)

Символ	Назва	Від	До	Загальний бюджет
OSRO/UKR/031/CAN	Відновлення засобів до існування та відродження сільських громад, які постраждали від мін та вибухонебезпечних пережитків війни	2024 рік	2029 рік	7 418 398 доларів США
OSRO/UKR/026/JPN	Зміцнення засобів існування фермерів та пом'якшення продовольчої безпеки сільських домогосподарств у постраждалих від конфлікту областях України 2024	2024 рік	2025 рік	1 095 000 доларів США
OSRO/UKR/025/WFP	Відновлення засобів до існування та відродження сільських громад, які постраждали від мін та ВЗВ	2024 рік	2024 рік	303 425 доларів
OSRO/UKR/027/USA	Посилення координації планування, реалізації та моніторингу реагування на гуманітарну продовольчу безпеку та засоби до існування; та оцінка продовольчої безпеки в Україні	2024 рік	2024 рік	573 539 доларів США

Символ	Назва	Від	До	Загальний бюджет
OSRO/UKR/030/BEL	Надзвичайна допомога для захисту харчових продуктів сільських домогосподарств у постраждалих від війни районах України	2024 рік	2024 рік	900 000 доларів
OSRO/UKR/015/NOR	Надзвичайна підтримка насіння для підтримки продовольчої безпеки та засобів до існування постраждалих від конфлікту дрібних фермерів в Україні	2023 рік	2024 рік	6 775 961 \$
OSRO/UKR/016/JPN	Зменшення впливу конфлікту на продовольчу безпеку та засоби до існування сільських домогосподарств і дрібних фермерів у Східній Україні	2023 рік	2024 рік	5 250 000 доларів США
OSRO/UKR/019/CHA	Відновлення засобів до існування та відродження сільських громад, які постраждали від мін та вибухонебезпечних пережитків війни	2023 рік	2024 рік	3 900 000 доларів США

Символ	Назва	Від	До	Загальний бюджет
OSRO/UKR/020/FRA	Зміцнення продовольчої та харчової безпеки в сільських громадах, які постраждали від війни, через збільшення домашнього виробництва	2023 рік	2024 рік	3 279 897 доларів США
OSRO/UKR/022/USA	Посилення координації планування, реалізації та моніторингу реагування на гуманітарну продовольчу безпеку та засоби до існування; та Оцінка продовольчої безпеки у Східній Україні	2023 рік	2024 рік	300 000 доларів
OSRO/UKR/023/LUX	Збереження продукції тваринництва та ремонт притулків для худоби для захисту продовольчої безпеки та засобів до існування в постраждалих від конфлікту сільських районах України	2023 рік	2024 рік	1 094 092 дол
OSRO/UKR/218/GER	Надзвичайна допомога в засобах існування та енергетична допомога вразливим фермерам і малим/середнім підприємствам з переробки сільськогосподарської продукції у нових доступних	2023 рік	2024 рік	10 657 582 дол

Символ	Назва	Від	До	Загальний бюджет
	та інших постраждалих від конфлікту районах України.			
OSRO/UKR/211/CAN	Підтримка зберігання зерна для фермерських господарств України	2022 рік	2024 рік	40 123 457 доларів
OSRO/UKR/213/GER	Зміцнення здоров'я тварин в Україні	2022 рік	2024 рік	5 144 033 \$
OSPO/UKP/214/МДФ	Підтримка зернових господарств для фермерських господарств України	2022 рік	2024 рік	3 000 000 доларів США
GCP /UKP/021/ЄС	Інклюзивне, конкурентоспроможне та стійке функціонування та розвиток ланцюга створення вартості в сільському, рибному та лісовому господарствах	2023 рік	2025 рік	5 946 226 доларів США

Символ	Назва	Від	До	Загальний бюджет
GCP /UKR/012/EC	Інклюзивний, конкурентоспроможний і сталий розвиток ланцюга створення вартості в сільському, рибному та лісовому господарствах	2021 рік	2025 рік	15 592 895 доларів США
UNJP/UKR/029/UNJ	Сприяння відновленню сільськогосподарських засобів до існування на рівні громади та зміцненню ланцюжків вартості агропродовольчої продукції в районах Сумської області, які постраждали від війни (PERAL Sumskа)	2024 рік	2025 рік	2 300 000 доларів

Джерело: складено автором за даними [32]

Короткий звіт за результатами перевірки кваліфікаційної роботи антиплагіатною інтернет-системою Unicheck

Ім'я користувача:
Міжнародного менеджменту Олійник Вікторія

Дата перевірки:
21.05.2024 15:36:08 EEST

Дата звіту:
22.05.2024 09:54:50 EEST

ID перевірки:
1016268491

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

ID користувача:
100005721

Назва документа: Івашко С.Ю.Перспективи розвитку українського аграрного сектору в умовах глобальної пр...

Кількість сторінок: 68 Кількість слів: 13359 Кількість символів: 102578 Розмір файлу: 2.55 MB ID файлу: 1016059161

31% Схожість

Найбільша схожість: 2.58% з Інтернет-джерелом (<https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/top10-krayinimporteriv-ukra...>)

27.6% Джерела з Інтернету

428

Сторінка 70

14.2% Джерела з Бібліотеки

304

Сторінка 74

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

ПРОГРАМА

**платформи «Інноваційні бізнес-стратегії українських підприємств в
повоєнному економічному відродженні України» 91-ї щорічно студентської
наукової конференції «Інноваційні проєкти для економічного відродження та
конкурентного розвитку України»**

(15 квітня – 19 травня 2024 р.)

Київ – 2024

**ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ**

Платформа

**Інноваційні бізнес-стратегії українських підприємств в повоєнному
економічному відродженні України**

Дата проведення: 9.05.2024 р. о 10.00

Форма проведення: Zoom

<https://us02web.zoom.us/j/89379358046?pwd=ZlljZlVqbmlY5cm02RmNMdDNkQkNsUT09>

Ідентифікатор конференції: 893 7935 8046

Код доступу: 290624

Модератор платформи: Фурсова Олена Вікторівна, доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н., доцент

1. Товарна політика компанії Coca-Cola на міжнародному ринку.

Топанова Алеся, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Кулик Ю.Є., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н.

2. Злиття та поглинання як стратегія успішного розвитку корпоративного сектору України у повоєнний час.

Прокопенко Ксенія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Примостка О.О., професор кафедри міжнародного менеджменту, д.е.н., професор

3. Accelerating Ukraine's Recovery through Entrepreneurial Ecosystems

Серга Анастасія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Рябець Н.М., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н., доцент

4. Механізми повоєнного відновлення України

Гапченко Владислав, 4 курс, МБ-403

Науковий керівник: Рябець Н.М., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н., доцент

5. Соціокультурні перешкоди та їх подолання при виході українського бізнесу на ринки Східної Азії (на прикладі південної Кореї та Китаю)

Колесник Анастасія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Цветков О.Г., доцент кафедри міжнародного менеджменту, д. і. н., с.н.с.

6. Особливості регулювання ТНК

Мартінова Олександра, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

7. Виклики та перспективи розвитку енергетичного сектору в умовах війни в Україні

Цалюк Денис, 4 курс, МБ-403

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

8. Трансформація корпоративної культури в динамічний інструмент конкурентної переваги на глобальному ринку

Григоренко Анна, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник: Прохорова М.Е., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

9. Стратегії відновлення українських підприємств у період війни на прикладі агрохолдингу «Kernel»

Ткач Анастасія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Тимків І.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

10. Стратегія діджиталізації українських підприємств в повоєнному економічному відродженні України

Стельмах Софії, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Тимків І.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

11. Інновації у маркетингу як інструмент підвищення конкурентоспроможності: уроки від ІКЕА та інших міжнародних компаній для українських брендів

Гончарова Анна, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Галахова Т.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

12. Роль логістики в економічному відродженні України: стратегічні пріоритети

Разуваєва Анастасія, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Кулик Ю.Є., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н.

13. Перспективи вдосконалення системи менеджменту персоналу на українських підприємствах в повоєнні роки

Ольховська Олександра, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Козачок Т.С., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н.

14. Практики інноваційної політики міжнародних компаній: сучасні пріоритети, виклики та ефективність їх адаптації українським бізнесом

Дітюк Дем'ян, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Галахова Т.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

15. Фінансове забезпечення інноваційних стартапів у контексті економічного відновлення України

Мельник Максим, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Євдоченко О.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

16. Стратегія гендерної рівності в конкурентному розвитку України

Концеба Анна, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Євдоченко О.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

17. Міжнародні інвестиції Європейських держав у розвиток національних підприємств для розбудови торговельних відносин як стратегічний напрямок післявоєнного відновлення економіки України

Бабич Дар'я, 4 курс, МБ-403

Науковий керівник: Фурсова О.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту,
к. е. н., доцент

18. Новітні стратегії цифровізації України у післявоєнний час

Подорванов Вадим, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Фурсова О.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту,
к. е. н., доцент

19. Формування пропозицій щодо впровадження успішних моделей та інструментарію в корпоративну культуру українських бізнесів на прикладі компанії Netflix

Лизенко Дарина, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник: Жеваго А.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту,
к. е. н., доцент

20. Особливості застосування та перспективи розвитку бренд-менеджменту на українському ринку

Труніліна Варвара, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник: Жеваго А.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту,
к. е. н., доцент

21. Креативна економіка як рушійна сила післявоєнного відновлення України

Штільгойз Олександр, 3 курс, МБ-301

Науковий керівник: Олійник В.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту,
к. е. н., доцент

22. Шляхи утримання конкурентної позиції при переході до індустрії 5.0 для України

Староватова Валерія, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник: Бабич Т.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.
е. н., доцент

23. Інновації у повоєнному економічному відновленні України

Андронік Оксана, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник: Бабич Т.О., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

24. Тенденції розвитку світового фармацевтичного ринку в умовах сучасних трансформацій

Будзинська Вікторія, 4 курс, МВ-401

Науковий керівник: Киян Є.М., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н.

25. Повоєнна парадигма інноваційного розвитку аграрного сектору України

Івашко Софія, 4 курс, МВ-403

Науковий керівник: Бурмака М.О., завідувач кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

26. Китай і його політика боргової пастки на прикладі країн Африки

Гурманчук Сергій, 4 курс, МВ-401

Науковий керівник: Цветков О.Г., доцент кафедри міжнародного менеджменту, д. і. н., с.н.с.

27. Інноваційні процеси у ВПК України як ключовий фактор його міжнародної конкурентоспроможності

Віштак Данило, 4 курс, МВ-401

Науковий керівник: Бурмака М.О., завідувач кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

28. Інноваційно-технологічні стратегії розвитку агропромислового машинобудування України

Бушуйченко Данііл, 4 курс, МВ-401

Науковий керівник: Бурмака М.О., завідувач кафедри міжнародного менеджменту, к. е. н., доцент

29. Фактори трудової міграції молоді у країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку

Артюшенко Анастасія, 4 курс, МВ-403

Науковий керівник: Козачок Т.С., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н.

30. Інноваційні рішення провідних українських ІТ компаній у контексті зміцнення конкурентоспроможності та післявоєнного відновлення

Мельник Михайло, 4 курс, МЕ-408

Науковий керівник – Гавриловський О.С., доцент кафедри міжнародного обліку і аудиту, к.е.н., доцент

31. Бренд-менеджмент в практиці діяльності компанії Jasquetus

Чумаченко Олександра, 4 курс, МБ-401

Науковий керівник – Кальченко Т.В, професор кафедри міжнародного менеджменту, д.е.н., професор

32. Електронна комерція в системі міжнародного бізнесу

Іщенко Ілона, 4 курс, МБ-402

Науковий керівник – Аністратенко Н.В., доцент кафедри міжнародного менеджменту, к.е.н., доцент

Івашко С.Ю.

«Міжнародні економічні відносини», 4 курс

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Науковий керівник – к.е.н., доцент, завідувач кафедри міжнародного менеджменту

Бурмака М.О.

ПОВОЄННА ПАРАДИГМА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Аграрний сектор України – це потужна, експортоорієнтована галузь національної економіки, яка засвідчила свою життєздатність як під час ведення бойових дій на території нашої країни, так і під час інших сучасних глобальних криз – фінансової кризи 2008-2010 років і пандемії COVID-19. Однак подальше ефективне і стає функціонування цього сектору безумовно пов'язане з провадженням сучасних інноваційних моделей, як технологічному контексті, так і в агроменеджменті на всіх етапах агропромислового виробництва. Експерти стверджують, що до 2050 року населення планети зросте орієнтовно до 9-ти млрд. осіб. Площі орних земель на планеті скорочуватимуться через розростання мегаполісів та погіршення кліматично-екологічних умов. Перед цивілізацією людей постане завдання: як отримати більше агропромислової продукції для споживання, задіявши менше ресурсів. Тобто, на ринку залишаться лише ті агровиробники та бізнеси, які будуть впроваджувати енерго- та екологізберігаючі технології, сучасні інновації в сфері селекції, обробки, переробки, зберігання та транспортування агропродукції, а також ефективний менеджмент. Отже, проблематика пошуку сучасної парадигми інноваційного розвитку аграрного сектору України, як основи повоєнного відновлення не тільки національної, але й європейської економіки, на сьогодні постає досить актуальним завданням для науковців, практиків і експертів аграрної галузі.

Для розв'язання цього завдання необхідно, насамперед, усвідомити, що без використання передових технологій та результатів сучасних наукових досліджень неможливо досягти високих врожаїв та якісних і безпечних продуктів харчування. Економія на сучасних технологіях та інноваціях - це політика недалекоглядності у бізнесі, яка може призвести до втрати прибутковості, ефективності та конкурентоспроможності. Такий підхід потрібно застосовувати і на рівні держави: ігноруючи інноваційні і наукові тенденції в агросекторі, країна ризикує зіткнутися з проблемами у повоєнному відновленні.

Технологічні компанії відіграють важливу роль у цих процесах, оскільки їхні розробки спрямовані на просування українського аграрного сектору, дозволяють збільшувати врожайність, розробляти нові методи вирощування культур і худоби, знаходити інноваційні шляхи адаптації до кліматичних змін та інше. Діяльність цих компаній сприяє не лише національній і регіональній продовольчій безпеці, а й сталому розвитку всіх взаємопов'язаних компонент екосистеми – виробництво сільськогосподарської техніки, селекція, добрива, захист врожаю.

Інноваційні трансформації в аграрному секторі є вкрай необхідними і одночасно достатньо витратними, тому вони мають супроводжуватися фінансовою підтримкою з боку

держави, значними інвестиціями і іншими фінансовими механізмами: пільговим кредитуванням, державними субсидіями та відповідними державними програмами.

Такі державні програми повинні стосуватись, наприклад, 1) переходу від сировинного експорту до експорту продукції з високою доданою вартістю; 2) переходу до сталої моделі сільського господарства («точне» землеробство, мінімальний обробіток ґрунту, електронна карта полів, використання GPS технологій); 3) налагодження експортних зв'язків з Азією, Африкою, ЄС, США; 4) підвищення стандартів безпеки харчових продуктів; 5) зменшення енергонезалежності галузі за рахунок використання альтернативних видів енергії; 6) реалізації інфраструктурних проєктів, що дозволяють збільшити виробництво та знизити його собівартість, втрату сировини та готової продукції під час зберігання та транспортування; 7) підвищення ефективності системи управління сільськогосподарськими підприємствами.

Серед сучасних інноваційних рішень вирішальне значення надається пов'язаним із землею сільськогосподарського призначення ланцюгам доданої вартості, довкілля, клімату, біорізноманіття, суспільства, споживання тощо (див. табл. 1). В основу майбутніх трансформацій мають бути покладені такі ключові поняття, як стале агровиробництво (sustainability), за якого розумні та ощадливі технології супроводжуватимуть весь ланцюг виробництва, та циклічна економіка (circular economy), яка ґрунтується на принципах кругового та безвідходного виробництва.

Таблиця 1

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ ДЛЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Інновації	Завдання, що реалізуються
Роботи і дрони	Прискорити автоматизацію шляхом заміни ручних процесів (збір урожаю, посівну, обробку, захист, зрошення і т. д.)
Сенсорні пристрої	Збирати польові показники в режимі реального часу, що дозволить приймати рішення на основі актуальних і точних даних
Штучний інтелект	Автоматизувати розпізнавання аномалій і хвороб та оперативно вживати необхідні коригувальні заходи
«Точне» землеробство	Використовувати та оптимізувати необхідну кількість ресурсів, таких як вода, пестициди, добрива та інших
Біотехнології	Покращити якість вирощуваних культур з бажаною стійкістю до хвороб, посухи та високою врожайністю
Аналітичні системи	Використовувати для збору, обробки та аналізу даних, необхідних для прийняття оптимальних рішень в агросекторі
Гідропоніка, аеропоніка	Вирощувати рослини без ґрунту в рідкому поживному середовищі або пару
Датчики з Інтернет-підключенням	Використовувати пристрої, які можуть вимірювати різноманітні витрати, якість води, температуру, вологість та інші показники

Джерело: розроблено автором.

Майбутнє аграрного сектора нерозривно пов'язане з розвитком ІТ-технологій, впровадженням унікальних інновацій та автоматизацією процесів. Вже зараз великі гравці у сфері сільського господарства активно використовують системи точного землеробства, здійснюють супутниковий моніторинг у реальному часі, GPS-навігацію, картування, безпілотники, квадрокоптери, створюють мережі метеостанцій та власні науково-дослідні центри. Проте, більшість українських аграріїв поки що лише розглядають можливість широкого впровадження інновацій, не ризикуючи зараз інвестувати у їхнє втілення.

Безперечно, що ця ситуація зумовлена військовими діями в Україні та постійною загрозою втрати як сільськогосподарських угідь, обладнання і техніки, так і загрозою самому життю аграріїв через замінування та обстріли.

Прикладом останніх інновацій в агросекторі є система GPS-нагляду та моніторингу споживання палива. Наприклад, завдяки впровадженій системі за 4 роки конкретне домогосподарство заощадило 15 млн. доларів США, що перевищує щорічні інвестиції в інновації семи найбільших агрохолдингів країни. Інший приклад: диференційоване внесення азотних добрив дозволяє раціонально розподілити добрива на полі та повертати в ґрунт поживні залишки з основними елементами живлення. Застосування цієї технології дає економію від 120 до 300 дол. США на 1 га залежно від обсягів зібраного врожаю [1].

За оцінками експертів в останні роки загальні капіталовкладення на 1 га землі коливаються від 70 до 100 дол. США. Проте, лише за капіталовкладень понад 150 дол. США/1 га можна вважати, що країна розвивається в напрямі інноваційної агрономодернізації [1]. Оскільки військові дії тривають, багато домогосподарств і сімейних ферм, індивідуальних сільгоспвиробників, малих підприємств, трейдерів та переробників сільськогосподарської продукції відчують величезні труднощі з доступом до сучасних виробничих ресурсів, фінансування та інвестицій.

З 2021 року Україна отримує значну допомогу від Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), яка активно підтримує фермерів. Наразі Україна отримувала насіння озимої пшениці для забезпечення виробничих потреб під урожай 2023 і 2024 років; зернові рукава (понад 30 тисяч плюс 105 комплектів спецтехніки для завантаження/розвантаження); корм для тварин; багатоцільову грошову допомогу та сертифікати на придбання інших засобів виробництва. Зокрема, у 2022 році ФАО виділила 2,4 млн доларів США на закупівлю насіння овочів, зернових, картоплі для українських аграріїв. За інформацією ФАО понад 185 тис. сільських родин отримали в межах підтримки насіння овочів, корми для тварин, птиці, ваучери та грошову допомогу [2].

Проте подальші перспективи розвитку аграрного сектору України нерозривно пов'язані з сучасною інноваційною компонентою. Для досягнення амбітних цілей в рамках повоєнної парадигми необхідно активно працювати як над вирішенням застарілих проблем українського аграрного сектору, так і долати негативний вплив військових дій та підвищувати ефективність виробництва, урахувуючи високу залежність українського агросектору від зовнішніх ринків. Інноваційно-технологічний розвиток може стати ключовим фактором підвищення продуктивності та конкурентоспроможності України в аграрній сфері. Впровадження новітніх технологій, які дозволять оптимізувати виробничі процеси та зменшити вплив на навколишнє середовище, буде сприяти досягненню цих цілей.

Список використаних джерел

1. Російсько- українська війна: вплив на довкілля : Міндовкілля України. URL: drive.google.com/drive/folders/11dYSZOWjIWJSAufXP_pYDxRIJPtVGrHR.
2. <https://www.fao.org/faostat/en/#country/230>.